भ्रष्टाचार विरुद्धको दोस्रो राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्ययोजना, २०८२

विषयसूची

परिच्छेद- १ 4

परिचय 4

१.१. पृष्ठभूमि 4

१.२ नेपालमा भ्रष्टाचार विरुद्धको महासन्धिको कार्यान्वयन 4

१.२.१ महासन्धि कार्यान्वयनका लागि नेपालले गरेका प्रयास 4

१.२.२ महासन्धि कार्यान्वयन सम्बन्धी पहिलो कार्ययोजनाको समीक्षाः 5

१.२.3 समकक्षी पुनरावलोकनका सिफारिसहरु 11

१.३ संवैधानिक र कानूनी व्यवस्था 13

१.३.१ संवैधानिक व्यवस्था 13

१.३.२. कानूनी व्यवस्था 13

१.३.३. नीतिगत व्यवस्था 17

परिच्छेद- २ 19

भ्रष्टाचार विरुद्धको राष्ट्रिय रणनीति 19

२.१ पृष्ठभूमि 19

२.२ परिकल्पना (Vision) 20

२.३ रणनीतिको उद्देश्य (Objective) 20

२.४ रणनीति (Strategies) 20

२.५ कार्यनीतिहरुः 21

परिच्छेद-३ 26

भ्रष्टाचार विरुद्धको महासन्धि कार्यान्वयन सम्बन्धी कार्ययोजना 26

३.१ कार्यान्वयनको ढाँचा 26

३.२ कार्ययोजनामा समावेश गरिएका विषय 27

३.३ कार्ययोजनामा समावेश क्रियाकलापहरु 27

३.४.जिम्मेवार निकायको भूमिका 27

३.५ सहयोगी निकायको भूमिका..28

३.६ कार्ययोजना कार्यान्वयन समन्वय संयन्त्र 28

३.७ अनुगमन गर्ने निकायको भूमिका...31

३.८ महासन्धिका प्रावधान, कार्ययोजना कार्यान्वयनको चुनौती र अवसर...32

परिच्छेद- ४ कार्ययोजनाको वृहत् तालिका...37

परिच्छेद- ५ कार्ययोजनाको सीमा र अपेक्षित उपलब्धी...81

परिच्छेद- १
परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

भ्रष्टाचार विरुद्धको महासन्धि (Convention Against Corruption) लाई संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय महासभाले ३१ अक्टोवर सन् २००३ मा प्रस्ताव नं. ५८/४ बाट पारित गरी महासन्धिको पक्ष हुनका लागि सदस्य राष्ट्रहरूलाई खुला गरेको हो। यो महासन्धिमा ८ परिच्छेद र ७१ धारा रहेको छन्। धारा ६८ (१) को प्रावधान अनुरूप १४ डिसेम्बर सन् २००५ देखि महासन्धि लागू भएको हो।

महासन्धिले मूलतः सदस्य राष्ट्रहरूको कानून, संस्थागत व्यवस्था र अभ्यासमा व्यापक प्रभाव पार्दै विस्तृत रूपमा भ्रष्टाचार विरुद्धका उपयुक्त विधि पहिचान गरी कार्यान्वयन गर्न मार्ग प्रशस्त गरेको छ। सोही विधिको माध्यमबाट भ्रष्टाचारको निरोध, अपराधीकरण र सजाय सम्बन्धी कानून, अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग, सम्पत्तिको पुनर्प्राप्ति, प्राविधिक सहयोग र सूचना आदान–प्रदान तथा कार्यान्वयनसम्बन्धी संयन्त्रलाई प्रवर्द्धन गर्ने लक्ष्य लिएको देखिन्छ।

नेपालले २३ फेब्रुअरी सन् २०११ मा महासन्धि अनुमोदन गरी पक्ष राष्ट्र बनेपछि महासन्धिका व्यवस्थाहरू कार्यान्वयन गरी महासन्धिले सिर्जना गरेका दायित्व पूरा गर्ने सिलसिलामा “भ्रष्टाचार विरुद्धको संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासन्धिको कार्यान्वयन सम्बन्धी पहिलो राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्ययोजना, २०६९” तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्दै आएको छ।

पहिलो भ्रष्टाचार विरुद्धको रणनीतिक कार्ययोजना तर्जुमा भएको १३ वर्ष पूरा भइसकेको छ भने नेपालले संघीय शासन प्रणाली अवलम्बन गरेको कारण संघीय संरचना बमोजिम तीन तहका सरकारबाट महासन्धिले सिर्जना गरेका दायित्वलाई थप प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नुपर्ने आवश्यकता छ। साथै, महासन्धि कार्यान्वयनको सम्बन्धमा सन २०१६ को नोभेम्वर १४ देखि १६ सम्म र सन् २०२२ को जुन १३ देखि १७ सम्म सम्पन्न पहिलो र दोस्रो चरणको समकक्षी पुनरावलोकनबाट प्राप्त सुझावलाई समेत कार्यान्वयन गरी नेपाललाई सदाचारयुक्त राष्ट्रको रूपमा विकास गर्न प्रस्तुत “भ्रष्टाचार विरुद्धको दोस्रो राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्ययोजना, २०८२” तर्जुमा गरिएको छ।

१.२ नेपालमा भ्रष्टाचार विरुद्धको महासन्धिको कार्यान्वयन

१.२.१ महासन्धि कार्यान्वयनका लागि नेपालले गरेका प्रयास

नेपालले भ्रष्टाचार विरुद्धको संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासन्धि अनुमोदन गरे पश्चात् महासन्धिको कार्यान्वयन गर्न “भ्रष्टाचार विरुद्धको संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासन्धिको कार्यान्वयन सम्बन्धी राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्ययोजना, २०६९” कार्यान्वयनमा ल्याएको, भ्रष्टाचार निवारणसम्बन्धी कार्य गर्ने नेपाल सरकारका संरचनाहरूलाई संघीयतामैत्री बनाउँदै लगिएको, महासन्धिको व्यवस्था बमोजिम नयाँ ऐनको तर्जुमा, प्रचलित कानूनहरूमा संशोधन र परिमार्जन गर्दै लगिएको छ। त्यसैगरी भ्रष्टाचार सम्बन्धी विषयमा काम गर्ने अनुसन्धानात्मक, अभियोजनात्मक तथा न्यायिक निकायको संस्थागत सुदृढीकरण, जनशक्तिको

क्षमता विकासका कार्यक्रम सञ्चालन तथा आवश्यकता अनुसार नवीन प्रविधिको प्रयोग, राज्यको नीति तथा कार्यक्रम, बजेट र आवधिक योजना मार्फत भ्रष्टाचार निवारणका लागि नीतिगत व्यवस्थाहरू गरिँदै आएको छ। वर्तमान सोह्रौं योजनाले सुशासनलाई दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्यको "सुख"को सूचकको रूपमा राखेको र वि.सं.२०८५/०८६ सम्म भ्रष्टाचार नियन्त्रण सूचकाङ्क ०.४० र भ्रष्टाचार न्यूनीकरण अनुभूति सूचकाङ्क ४३ पुऱ्याउने परिमाणात्मक लक्ष्य लिएको छ।

१.२.२ महासन्धि कार्यान्वयन सम्बन्धी पहिलो कार्ययोजनाको समीक्षाः

भ्रष्टाचार विरुद्धको संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासन्धिको कार्यान्वयन सम्बन्धी राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्ययोजनामा १५ वटा उद्देश्यसँग सम्बन्धित १०६ वटा क्रियाकलापको पहिचान गरिएको थियो। हरेक क्रियाकलाप कार्यान्वयनका लागि जिम्मेवार निकाय, सहयोगी निकाय, क्रियाकलाप सम्पन्न गर्न लाग्ने समयावधि, अनुगमन गर्ने निकाय र अनुगमन सूचकलाई बृहद तालिकामा स्पष्ट गरिएको थियो। निकायगत भूमिका अन्तर्गत प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, राष्ट्रिय योजना आयोग, अर्थ मन्त्रालय, राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र र दातृ निकायहरू समेतको भूमिका समावेश गरिएको थियो। कार्य योजना कार्यान्वयनको अनुगमनका लागि नेपाल सरकारका मुख्य सचिवको अध्यक्षतामा नेपाल सरकारका सचिवहरू रहेको कार्ययोजना कार्यान्वयन तथा अनुगमन समिति गठन गरिएको थियो।

नेपालले भ्रष्टाचार विरुद्धको राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्ययोजना, २०६९ जारी गरी महासन्धिका व्यवस्थाहरू कार्यान्वयनका लागि देहायका कानूनहरू संशोधन गर्ने, केही नयाँ कानूनहरू निर्माण गर्ने र भ्रष्टाचार निवारणसँग सम्बन्धित निकायहरूको क्षमता सुदृढीकरण गर्ने गरी कार्य योजना निर्माण गरेको थियो।

भ्रष्टाचार विरुद्धको राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्ययोजना, २०६९ ले संशोधनका लागि प्रस्ताव गरेका कानूनहरूः-

- अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग ऐन, २०४८
- भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९
- सैनिक ऐन, २०६३
- करार ऐन, २०५५
- वैंक तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी ऐन, २०६३
- निर्वाचन सम्बन्धी ऐनहरू (राजनैतिक दल सम्बन्धी ऐन २०५८, स्थानीय निकाय (निर्वाचन कार्यविधि) ऐन, २०४८, निर्वाचन आयोग ऐन, २०६३ निर्वाचन (कसूर र सजाय) ऐन, २०६३)
- निजामती सेवा ऐन, २०४९
- सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) ऐन, २०६४
- आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०५५
- न्याय परिषद् ऐन, २०४७
- न्याय प्रशासन ऐन, २०४८
- कम्पनी ऐन, २०६३

- नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८
- बीमा ऐन, २०४९
- विशेष अदालत ऐन, २०५९
- दुरसञ्चार ऐन, २०५३
- साझेदारी ऐन, २०२०
- संस्था दर्ता ऐन, २०३४
- प्राईभेट संस्था रजिष्ट्रेशन ऐन, २०१४
- नागरिक उड्डयन प्राधिकरण ऐन, २०५३
- सपुर्दगी ऐन, २०४५
- लेखापरीक्षण ऐन, २०४८
- नेपाल चार्टर्ड एकाउण्टेण्ट ऐन, २०५३
- निर्माण व्यवसाय ऐन, २०५५
- महाअभियोग कार्यविधि नियमित गर्ने ऐन, २०५९
- सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनी लाउन्डरिङ्ग) निवारण ऐन, २०६४
- राजस्व चुहावट अनुसन्धान तथा नियन्त्रण ऐन, २०५२

भ्रष्टाचार विरुद्धको पहिलो राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्ययोजना अन्तर्गत संशोधनका लागि कार्ययोजनामा प्रस्तावित गरिएका २७ वटा कानूनहरू मध्ये देहाय बमोजिम केही कानूनहरू संशोधन गरिएको, केही कानूनहरू नयाँ कानूनद्धारा प्रतिस्थापन गरिएको र केही कानूनहरू संशोधन वा नयाँ कानून निर्माणबाट प्रतिस्थापन गर्न बाँकी रहेकाले संशोधन वा प्रतिस्थापन गर्नुपर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिनुका साथै महासन्धिका प्रावधानहरूलाई कार्यान्वयन गर्न पुनः संशोधन गर्नुपर्ने अवस्था समेत रहेको छ।

सि.नं.	**संशोधनका लागि प्रस्ताव गरिएका कानून**	**कार्य प्रगति**	**संशोधन गर्न बाँकी भए नभएको/ कैफियत**
१.	करार ऐन, २०५५	करार सम्बन्धी कानून खारेज गरी मुलुकी देवानी संहिता, २०७४ मा व्यवस्था गरिएको।	नयाँ कानून निर्माण
२.	बैंक तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी ऐन,२०६३	बैंक तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी ऐन,२०७३,	नयाँ कानून निर्माण
३.	निर्वाचन सम्बन्धी ऐनहरू (राजनैतिक दल सम्बन्धी ऐन २०५८, स्थानीय निकाय (निर्वाचन कार्यविधि) २०४८,निर्वाचन आयोग ऐन, २०६३ निर्वाचन (कसूर र सजाय) ऐन, २०६३)	राजनैतिक दल सम्बन्धी ऐन २०७३, स्थानीय तह निर्वाचन ऐन २०७३, निर्वाचन आयोग ऐन २०७३ र निर्वाचन	नयाँ कानून निर्माण

		(कसूर र सजाय) ऐन, २०७३	
४.	आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०५५	आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७६	नयाँ कानून निर्माण
५.	न्याय परिषद् ऐन, २०४७	न्याय परिषद् ऐन २०७३	नयाँ कानून निर्माण
६.	न्याय प्रशासन ऐन, २०४८	न्याय प्रशासन ऐन, २०७३	नयाँ कानून निर्माण
७.	सुपुर्दगी ऐन, २०४५	सुपुर्दगी ऐन, २०७०	नयाँ कानून निर्माण
८.	लेखापरीक्षण ऐन, २०४८	लेखापरीक्षण ऐन, २०७५	नयाँ कानून निर्माण
९.	बीमा ऐन, २०४९	बीमा ऐन, २०७९	नयाँ कानून निर्माण
१०.	भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९	(पहिलो संशोधन २०८१),	संशोधन
११.	नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन,२०५८	(दोस्रो संशोधन २०७३)	संशोधन
१२.	नेपाल चार्टर्ड एकाउण्टेण्ट ऐन,२०५३	(चौथो संशोधन २०७५)	संशोधन
१३.	सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनि लाउण्डरिङ्ग) निवारण ऐन, २०६४	सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनी लाउण्डरिङ्ग) निवारण तथा व्यावसायिक वातावरण प्रवर्द्धन सम्बन्धी केही ऐनलाई संशोधन गर्ने ऐन, २०८०	संशोधन
१४.	राजस्व चुहावट अनुसन्धान तथा नियन्त्रण ऐन, २०५२	पहिलो संशोधन (२०७६) र आर्थिक तथा व्यवसायिक वातावरण सुधार तथा लगानी अभिवृद्धि सम्बन्धी केही नेपाल ऐनलाई संशोधन गर्ने ऐन, २०८१ मार्फत् संशोधन गरिएको।	संशोधन
१५.	सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) ऐन, २०६४	सुशासन प्रवर्द्धन तथा सार्वजनिक सेवा प्रवाह सम्बन्धी केही नेपाल ऐनलाई संशोधन गर्ने ऐन,	केही संशोधन

		२०८१ मार्फत संशोधन गरिएको।	
१६.	सैनिक ऐन, २०६३	नेपालको संविधान अनुकूल बनाउन केही नेपाल ऐनलाई संशोधन गर्ने ऐन, २०७५ द्वारा सो ऐन समेतका कानूनहरू संशोधन भएको छ।	केही संशोधन
१७.	अख्तियार दुरुपयोग तथा अनुसन्धान आयोग ऐन, २०४८	(तेस्रो संशोधन) विधेयक	सङ्घीय संसदमा विचाराधीन
१८.	नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरण ऐन, २०५३	नयाँ कानून निर्माणको चरणमा	सङ्घीय संसदमा विचाराधीन
१९.	निजामती सेवा ऐन, २०४९	नयाँ कानून निर्माणको चरणमा रहेको।	सङ्घीय संसदमा विचाराधीन
२०.	सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनी लाउन्डरिङ्ग) निवारण तथा व्यवसायिक वातावरण प्रवर्द्धन सम्बन्धी कानून	संशोधन वा प्रतिस्थापन गर्ने चरणमा रहेको।	व्यवस्थापिका संसदमा
२१.	दुरसञ्चार ऐन, २०५३	नयाँ कानून निर्माणको चरणमा	मस्यौदा भईरहेको।
२२	कम्पनी ऐन, २०६३	२०७४ सालमा पहिलो संशोधन तथा केही नेपाल ऐनलाई संशोधन गर्ने ऐन, २०७५ र २०८१ मार्फत संशोधन भएको।	कम्पनी ऐनलाई प्रतिस्थापन गरी समयानूकुल नयाँ कम्पनी कानून निर्माण गर्नुपर्ने आवश्यकता भई नयाँ कम्पनी ऐन सम्बन्धी विधेयकको मस्यौदा समेत तयार भई सम्बन्धित मन्त्रालयमा छलफलको क्रममा रहेको।
२३.	महाअभियोग (कार्यविधि नियमित गर्ने) ऐन, २०५९	संशोधन वा प्रतिस्थापन गर्नुपर्ने।	बाँकी रहेको।
२४.	विशेष अदालत ऐन, २०५९	संशोधन वा प्रतिस्थापन गर्नुपर्ने।	बाँकी रहेको।
२५.	संस्था दर्ता ऐन, २०३४	संशोधन वा प्रतिस्थापन गर्नुपर्ने।	बाँकी रहेको।

२६.	प्राइभेट संस्था रजिष्ट्रेशन ऐन, २०१४	संशोधन वा प्रतिस्थापन गर्नुपर्ने।	बाँकी रहेको।
२७.	निर्माण व्यवसाय ऐन, २०५५	संशोधन वा प्रतिस्थापन गर्नुपर्ने।	बाँकी रहेको।

भ्रष्टाचार विरुद्धको पहिलो राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्ययोजना अन्तर्गतको कार्ययोजना अनुरूप देहायबमोजिमका ६ वटा नयाँ कानून निर्माण गर्नुपर्ने लक्ष्य राखिएकोमा कानून निर्माणको सन्दर्भमा पहिलो कार्ययोजना बमोजिम सम्पन्न गर्नुपर्ने अधिकांश क्रियाकलापहरूको प्रगतिको अवस्था सन्तोषजनक देखिनुका साथै बाँकी रहेको नयाँ कानून निर्माणको कार्यलाई निरन्तरता दिदैं आवश्यक्तानुसार थप नयाँ कानूनहरू समेत निर्माण गर्नुपर्नेछ।

सि.नं.	निमाण गर्नु प्रस्तावित नयाँ कानून	कार्य प्रगति	कैफियत
१.	सङ्गठित अपराध सम्बन्धी कानून	सङ्गठित अपराध निवारण ऐन, २०७०	कानून निर्माण भएको
२.	पारस्पारिक कानूनी सहायता सम्बन्धी कानून	पारस्परिक कानूनी सहायता ऐन, २०७०	कानून निर्माण भएको
३.	सुपुर्दगी सम्बन्धी कानून	सुपुर्दगी ऐन, २०७०	कानून निर्माण भएको
४.	पीडित, साक्षी तथा विशेषज्ञको संरक्षण सम्बन्धी कानून	अपराध पीडित संरक्षण ऐन, २०७५	कानून निर्माण भएको
५.	स्वार्थको द्वन्द्व सम्बन्धी कानून	नेपालको संविधान, अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग ऐन, २०४८, भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९, सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) ऐन, २०६४, राजनीतिक दल सम्बन्धी ऐन, २०७३, सार्वजनिक प्रशासन सुधार सम्बन्धी नीतिगत दस्तावेजहरू स्वार्थको द्वन्द्व सम्बन्धी केही व्यवस्थाहरू भएपनि स्वार्थको द्वन्द्वको पहिचान घोषणाको वाध्यता	कानून निर्माण गर्न बाँकी रहेको।

		तथा कारबाही प्रक्रिया स्पष्ट नभएकोले एकीकृत र कार्यान्वयन योग्य Conflict of Interest Law निर्माण गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको।	
६.	सुराकी संरक्षण सम्बन्धी कानून	सङ्गठित अपराध निवारण ऐन २०७०, अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग ऐन २०४८, मानव वेचविखन तथा ओसार पसार (नियन्त्रण) ऐन, २०६४ र वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९ समेतका विभिन्न कानूहरूमा केही व्यवस्था भएको भए तापनि सुराकीको संरक्षण सम्बन्धी प्रभावकारी व्यवस्था गर्न छुट्टै एकीकृत कानून निर्माणको आवश्यकता रहेको।	कानूनको मस्यौदा भईरहेको।

भ्रष्टाचार विरुद्धको पहिलो राष्ट्रिय रणनीति, कार्यनीति र कार्ययोजना अनुरूप संरचनागत व्यवस्था अन्तर्गत सर्वोच्च अदालत, विशेष अदालत, अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र, महालेखापरीक्षकको कार्यालय, महालेखा नियन्त्रकको कार्यालय, सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय, सम्पति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग र राजस्व अनुसन्धान विभाग समेतका १० वटा संस्थाको क्षमता सुदृढीकरण गर्नुपर्नेमा हालसम्म सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय, सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग र राजस्व अनुसन्धान विभागको संस्थागत क्षमता सुदृढीकरण भएको र महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको समेत केही हदसम्म क्षमता सुदृढीकरण भएको छ भने सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग र राजस्व अनुसन्धान विभागको पुनः संरचना गरी कानूनद्वारा छुट्टै स्वतन्त्र निकायको रूपमा विकसित गर्ने गरी र अन्य सम्वद्ध निकायहरूको क्षमता सुदृढीकरणको कार्यलाई निरन्तरता दिदै जानुपर्ने देखिन्छ।

१.२.३ समकक्षी पुनरावलोकनका सिफारिसहरू

सन् २०१६ को नोभेम्वर १४ देखि १६ सम्म र सन् २०२२ को जुन १३ देखि १७ सम्म पहिलो र दोस्रो चरणमा सम्पन्न भएको महासन्धि कार्यान्वयनको लागि समकक्षी पुनरावलोकनबाट प्राप्त सुझाव कार्यान्वयन गर्न नेपाललाई देहायका सिफारिस गरिएको थियो।

प्रथम चरणको समकक्षी पुनरावलोकनमा दिएका सुझावहरू:

१. महासन्धि बमोजिम स्थापित सबै अपराधहरूलाई सुपुर्दगीयोग्य बनाई उक्त अपराधहरूलाई सुपुर्दगी सन्धिमा समावेश गर्ने वा सोही अनुसार हुने गरी सन्धिलाई संशोधन गर्ने।

२. दोहोरो अपराध सिद्धान्तको अभावमा पनि सुपुर्दगीलाई अनुमति दिन कानून संशोधन गर्ने तर्फ विचार गर्ने।

३. सहायक सुपुर्दगी (मतियार) पहिचान सम्बन्धमा अध्ययन गर्ने।

४. महासन्धिलाई सुपुर्दगीको कानूनी आधारको रूपमा ग्रहण गरी सुपुर्दगी सन्धि सम्पन्न गर्ने।

५. सुपुर्दगी प्रक्रियालाई थप सरलीकृत गर्ने उपायहरूको अध्ययन गर्ने।

६. सुपुर्दगी प्रक्रियासँग सम्बन्धित व्यक्तिहरूलाई पूर्ण सुरक्षा दिने व्यवस्था लागू गर्ने।

७. गैरनागरिकलाई भेदभाव विरुद्ध सुरक्षा प्रदान गर्ने।

८. सुपुर्दगी अस्वीकार हुनु अघि नै अनुरोध गर्ने राष्ट्रहरूसँग परामर्श गर्ने उपाय बारे सुनिश्चितता गर्ने।

९. दण्डित व्यक्तिहरूको हस्तान्तरणका (स्थानान्तरण) लागि सम्झौता(हरू) गर्न अध्ययन गर्ने।

१०. जुनसुकै किसिमको सजाय कायम भएता पनि महासन्धिमा समावेश गरिएका अपराधको सम्बन्धमा सहायताको सुनिश्चित गर्ने। विशेषगरी बल प्रयोग नगरिएको अनुरोधका सम्बन्धमा दोहोरो अपराध सिद्धान्त खुकुलो बनाउने विषयमा ध्यान दिने।

११. कानूनी व्यक्तिहरूलाई जिम्मेवार बनाउन सकिने अपराधहरूको सम्बन्धमा समेत पारस्परिक कानूनी सहयोग उपलब्ध गराउन कानून संशोधन गर्ने।

१२. पारस्पारिक कानूनी सहायताको लागि अनुरोध गर्ने मुलुकको सामान्य कानूनी व्यवस्थाको विपरीत नहुने गरी अन्य सहयोग प्रदान गर्ने सम्बन्धमा अध्ययन गर्ने।

१३. अनुरोध गरिएका मुलुकबाट प्रस्थान गर्नु अघि स्थानान्तरण गरिएको व्यक्तिका कार्यहरू वा सजायहरूको सुरक्षित कार्यान्वयनको सुनिश्चित गर्न कानून संशोधन गर्ने। सो व्यक्तिले अनुरोध भई आएको मुलुकको हिरासतमा बिताएको समयको छुट प्राप्त गर्ने कुरा कानूनमा निर्दिष्ट गर्नुपर्ने।

१४. तोकिएको केन्द्रीय निकायको सूचना अद्यावधिक गर्ने विषय सुनिश्चित गर्ने। आपतकालीन अवस्थामा INTERPOL मार्फत पारस्परिक कानूनी सहयोगका अनुरोधहरू प्राप्त गर्न सक्ने सम्भावनाको विश्लेषण गर्ने र केन्द्रीय निकायद्वारा प्राप्त गर्ने प्रत्यक्ष अनुरोधले छिटो र प्रभावकारी सहकार्यमा योगदान दिन सक्ने विषय मूल्याङ्कन गर्ने।

१५. पारस्परिक कानूनी सहयोगका लागि मौखिक अनुरोधहरू स्वीकार गर्ने विषयमा ध्यान दिने, फरक थप आवश्यकताहरूले सहयोगको प्रावधानमा अवरोध नपुऱ्याउने सुनिश्चित गर्न कानून संशोधन गर्ने र आउने अनुरोधहरू समेतका लागि भिडियो कन्फेरेन्समार्फत सुनुवाइ गराउन अनुमति दिने उपायहरू अपनाउने विषयमा विचार गर्ने।

१६. महासन्धिले निर्दिष्ट गरेको भन्दा थप अस्वीकार गर्ने आधारहरूले पारस्परिक कानूनी सहयोगमा अवरोध सिर्जना नगर्ने विषयलाई सुनिश्चित गर्ने।

१७. चालु अनुसन्धान, अभियोजन वा न्यायिक प्रक्रियामा हस्तक्षेप गर्ने अवस्थामा पारस्परिक कानूनी सहयोग अस्वीकार नगरी स्थगित गर्ने सम्भावना प्रदान गर्ने उपायहरू अपनाउन विचार गर्ने।

१८. सहयोग अस्वीकार गर्नु वा स्थगित गर्नु अघि अनुरोध गर्ने मुलुकहरूसँग परामर्श गर्ने विषय सुनिश्चित गर्ने।

१९. महासन्धिको प्रावधान अनुसार पारस्परिक कानूनी सहयोगका खर्चहरू नियमन गर्ने।

२०. महासन्धिलाई पारस्परिक कानूनी सहयोगको कानूनी आधारको रूपमा प्रयोग गरी सो सम्बन्धी सम्झौताहरू वा व्यवस्थाहरू गर्ने।

२१. कानून कार्यान्वयन सहयोग र सञ्चारको सञ्जाललाई आधुनिक प्रविधिको प्रयोगबाट गरिएका अपराधहरू समेतको सम्बन्धमा निरन्तर सुदृढ गर्ने।

२२. कानून कार्यान्वयनका लागि सहयोग सम्बन्धी सम्झौताहरू गर्न ध्यान दिने।

२३. उपयुक्त भएको अवस्थामा महासन्धि अन्तर्गतका अपराधहरूको सम्बन्धमा विशेष अनुसन्धानात्मक प्रविधिहरूको प्रयोगको सम्भावना कानूनमा निर्दिष्ट गरी उक्त प्रविधिहरूबाट प्राप्त प्रमाण अदालतले ग्रहण गर्ने सुनिश्चितता कायम गर्ने।

२४. नेपाललाई आपराधिक कारबाहीको स्थानान्तरण, संयुक्त अनुसन्धान र विशेष अनुसन्धानात्मक प्रविधिहरू सम्बन्धी सम्झौताहरू वा व्यवस्थाहरू गर्न प्रोत्साहन गर्ने।

<u>दोस्रो चरणको समकक्षी पुनरावलोकनले दिएका सुझावहरू</u>

१. वित्तीय खुलासा प्रणालीलाई प्रभावकारी र कुशल बनाउन सो सम्बन्धी पुनरावलोकन र सुदृढीकरण गर्ने विषयमा विचार गर्ने।

२. विदेशी मुलुकमा रहेको वित्तीय खातामा चासो, हस्ताक्षर अधिकार, वा अन्य अधिकार भएका सम्बन्धित सार्वजनिक पदाधिकारीहरूलाई र सम्बन्धित निकायलाई अनिवार्य रूपमा दिने र यस्ता खाता सम्बन्धी उचित अभिलेखहरू कायम राख्न आवश्यक पर्ने उपायहरू अवलम्बन गर्न विचार गर्ने।

३. अन्य मुलुकहरूले नेपालका अदालतहरूमा दायर गरेका देवानी मुद्दाहरूमा सम्पत्तिमा स्वामित्वको अधिकार स्थापनाका लागि वा क्षतिपूर्ति दाबीका लागि उपयुक्त र पर्याप्त समयावधि प्रदान गर्न

नेपालको हदम्याद सम्बन्धी कानूनी प्रावधान (मुलुकी देवानी संहिता, २०७४ (दफा २७५) लाई पुनरावलोकन गर्न विचार गर्ने।

४. भ्रष्टाचारका मुद्दाहरूमा अपराधीलाई मृत्यु, फरार, अनुपस्थिति वा अन्य उपयुक्त कारण अभियोजन गर्न नसकिने अवस्थामा अभियोजनबिना समेत उक्त व्यक्तिको सम्पति जफत गर्न अनुमति दिने उपायहरू अबलम्बन गर्न विचार गर्ने।

५. अन्य पक्ष राष्ट्रको अदालतद्वारा जारी गरिएको सम्पत्ति जफत सम्बन्धी आदेशको कार्यान्वयन गर्न महासन्धिलाई आवश्यक र पर्याप्त सन्धिको रूपमा लिने।

६. महासन्धिको धारा ५७ को अनुच्छद १ र ३ अनुरूप सम्पत्ति फर्काउने तथा नष्ट गर्ने सम्बन्धी व्यवस्था सुनिश्चित गर्ने।

१.३ संवैधानिक र कानूनी व्यवस्था

१.३.१ संवैधानिक व्यवस्था

नेपालको संविधान	- राज्यको नीति अन्तर्गत सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, सक्षम निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त, जनउत्तरदायी, र सहभागितामुलक बनाउदै राज्यबाट प्राप्त हुने सेवा सुविधामा जनताको समान र सहज पहुँच सुनिश्चित गरी सुशासनको प्रत्याभूति गर्ने व्यवस्था रहेको (धारा ५१ख)। - न्यायाधीशहरूको अनुशासन सम्बन्धी कारबाही, बरखास्ती गर्ने र न्याय प्रशासनलाई स्वच्छ तथा निष्पक्ष तुल्याउने जिम्मेवारी न्याय परिषद्को हुने व्यवस्था रहेको। (धारा १५३) - कुनै सार्वजनिक पद धारण गरेको व्यक्तिले भ्रष्टाचार गरी अख्तियारको दुरुपयोग गरेको सम्बन्धमा अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले कानून बमोजिम अनुसन्धान गर्न वा गराउन सक्ने संवैधानिक व्यवस्था रहेको (धारा २३९)। - नियमितता, मितव्ययीता, कार्यदक्षता, प्रभावकारिता र औचित्यता समेतको विचार गरी महालेखा परीक्षकबाट कानून बमोजिम सरकारी तथा सार्वजनिक निकायको लेखापरीक्षण हुने व्यवस्था रहेको। (धारा २४१)

१.३.२. कानूनी व्यवस्था

क्र.सं.	कानून	कानुनी प्रावधान एवं कार्यक्षेत्र
१.	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान	- "भ्रष्टाचार" भन्नाले भ्रष्टाचार निवारण सम्बन्धी प्रचलित कानून बमोजिम सजाय हुने कसूर सम्झनु पर्दछ भनी परिभाषा गरिएको (दफा २ (ज)। - सार्वजनिक पद धारण गरेको कुनै व्यक्तिले अख्तियार दुरुपयोग गरेमा आयोगले यस ऐन वा अन्य प्रचलित कानून बमोजिम अनुसन्धान र तहकिकात गर्ने, मुद्दा

	आयोग ऐन, २०४८	चलाउने तथा तत्सम्बन्धी कारबाही गर्ने कानूनी व्यवस्था भएको (दफा ४ (१))। - सरकारी वा सार्वजनिक सम्पत्ति वा नेपाल सरकारको स्वामित्व भएको सार्वजनिक संस्थाको सम्पत्ति हिनामिना गरी भ्रष्टाचार गरेकोमा कुनै हदम्याद लाग्ने छैन भन्ने कानूनी व्यवस्था भएको (दफा १३ (२) को प्रतिबन्धात्मक वांक्यांश।
२.	भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९	- "भ्रष्टाचार" भन्नाले परिच्छेद- २ अन्तर्गत सजाय हुने कसूर सम्झनु पर्छ भनी परिभाषित भएको। (दफा २ को परिभाषा खण्ड) - रिसवत लिनेदिने, विना मूल्य वा कम मूल्यमा वस्तु वा सेवा लिने, दान दातव्य उपहार वा चन्दा लिने, कमिशन लिने, राजस्व चुहावट गर्ने, गैर कानूनी लाभ वा हानि पुऱ्याउने वदनियतले कार्य गर्ने, गलत लिखत तयार गर्ने, गलत अनुवाद गर्ने, सरकारी कागजात सच्याउने, सरकारी वा सार्वजनिक संस्थाको कागजात नोक्सान गर्ने, परिक्षा सम्बन्धी कसूर गर्ने, गैर कानूनी व्यापार व्यवसाय गर्ने, नपाएको ओहोदा पाए भन्ने, पदीय हैसियतको दुरुपयोग गर्ने, झुठ्ठा विवरण दिने, सम्पत्ति हिनामिना वा दुरुपयोग गर्ने, सम्पत्ति हिनामिना वा दुरुपयोग गर्ने, निर्णय नगरी हानि नोक्सानी पुऱ्याउने, गैर कानूनी दवाव दिने, गलत प्रतिवेदन दिने, गैर कानूनी सम्पत्ति आर्जन गर्ने, ती कार्यहरू गर्न उद्योग गर्ने र उक्त कार्यहरू गर्न मतियारको रूपमा भूमिका खेल्नुलाई समेत भ्रष्टाचारको कसूर मानी सजाय गर्ने कानूनी व्यवस्था गरिएको । (परिच्छेद- २) - महत्वपूर्ण सार्वजनिक पद धारण गरेका व्यक्तिले कसूर गरेमा थप सजाय हुने कानूनी व्यवस्था भएको। (दफा २४) - भ्रष्टाचारको कसूरमा अनुसन्धानको क्रममा वा अदालतमा अभियोजन दर्ता भए पश्चात् स्वतः पदबाट निलम्बित हुने कानूनी व्यवस्था भएको। (दफा ३३) - सेवावाट अवकाश भएका व्यक्तिको मृत्यु पश्चात् समेत भ्रष्टाचारमा अनुसन्धान गरी मुद्दा दायर गर्ने कानूनी व्यवस्था भएको।(दफा ५९)
३.	विशेष अदालत ऐन, २०५९	- खास किसिमका मुद्दाहरूको कारबाही र किनारा छिटो छरितो र प्रभावकारी ढङ्गले गराउन विशेष अदालत गठनको कानूनी व्यवस्था भएको (विशेष अदालत ऐन, २०५९ को प्रस्तावना तथा दफा ३)। - खास किसिमका मुद्दा भन्नाले नेपाल सरकारले राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोकिदिएका खास किसिमका मुद्दा सम्झनु पर्छ भनी परिभाषित भएको (परिभाषा खण्ड- दफा २)।

		- नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी भ्रष्टाचार लगायतका मुद्दाहरू समेत कारबाही किनारा गर्न विशेष अदालतलाई तोक्न सक्ने कानूनी व्यवस्था भएको।
४.	मुलुकी फौजदारी कार्यविधि संहिता, २०७४	- भ्रष्टाचार र सम्पत्ति शुद्धीकरण जस्ता मुद्दा फिर्ता लिन नहुने कानूनी व्यवस्था रहेको (दफा ११६ को उपदफा (२) को खण्ड (क)। - भ्रष्टाचार र सम्पत्ति शुद्धीकरणका कसूरदारलाई सजाय माफी दिने, मुल्तवीमा राख्ने, परिवर्तन गर्ने वा सजाय कम गर्न नहुने कानूनी व्यवस्था भएको। (दफा १५९ को उपदफा (४)।
५.	मुलुकी अपराध संहिता, २०७४	- अधिकारप्राप्त अधिकारीले कानून अनुसार दिएको आदेश नमान्ने कर्मचारीलाई ६ महिना कैद वा ५ हजार जरिवाना वा दुवै सजाय हुने व्यवस्था रहेको। (दफा ८७ को उपदफा (१) - कुनै कसूर भएको वा हुन लागेको छ भन्ने थाहा पाई त्यस्तो कसूरको विषयमा प्रहरी वा अधिकारप्राप्त अधिकारी समक्ष खबर वा सूचना दिने व्यक्तिलाई थुनछेक गर्न वा अन्य कुनै किसिमले बाधा अवरोध पु-याउन हुँदैन भन्ने कानूनी व्यवस्था रहेको (दफा ९४ को उपदफा (१)
६.	निजामती सेवा ऐन, २०४९	- निजामती कर्मचारीले भ्रष्टाचार गरेमा भविष्यमा सरकारी सेवाका लागि अयोग्य ठहरिने गरी सेवाबाट हटाउने कानूनी व्यवस्था रहेको। (दफा ६१ को उपदफा (२)
७.	राजस्व चुहावट (अनुसन्धान तथा नियन्त्रण) ऐन, २०५२	- राजस्व चुहावटलाई प्रभावकारी रूपमा नियन्त्रण तथा रोकथाम गरी राजस्व सङ्कलन वृद्धि गर्ने र राजस्व चुहावटको कसूरमा अनुसन्धान र तहकिकात गरी उच्च अदालतमा मुद्दा दायर गर्ने व्यवस्था कानूनी व्यवस्था रहेको।
८.	सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) ऐन, २०६४	- निर्णय गर्दा आधार र कारण खुलाउनुपर्ने(दफा १७) - स्वार्थ बाझिएमा निर्णय गर्न नहुने। (दफा १८) - नेपाल सरकारले सरकारी कार्यालयको काम कारबाहीलाई छिटो छरितो र मितव्ययी रूपमा सञ्चालन गर्न वा कार्य सम्पादन गर्न निर्देशिका वा दिग्दर्शन बनाई लागु गर्न सक्ने(दफा ४५) समेतको कानूनी व्यवस्था रहेको।
९.	सङ्गठित अपराध निवारण ऐन, २०७०	- अपराधिक लाभ(एक्सटर्सन) लिन नहुनेः कसैले नियतपूर्वक कुनै व्यक्तिलाई निजको वा अरु कसैको जीउ ज्यान वा सम्पत्तिमा कुनै क्षति पुऱ्याउने, डर त्रासमा पारी निजबाट बेइमानीपूर्वक आफ्नो वा अरू कसैको लागि नगदी वा जिन्सी वा अन्य कुनै लाभ उठाएमा वा त्यस्तो लाभ उठाउने नियतले कुनै काम गरे गराएमा वा निजलाई कुनै काम गर्नबाट रोकेमा अपराधिक लाभ लिएको मानिने कानूनी व्यवस्था रहेको (दफा ८)

		- अपराधिक लाभ (एक्सटर्सन) लिएमा सजायको व्यवस्था भएको (दफा ९)
१०.	पारस्परिक कानूनी सहायता ऐन, २०७० तथा देवानी संहिता, २०७४	- नेपाल र विदेशी राज्यबीच द्विपक्षीय सन्धिमा भएका पारस्परिक कानूनी सहायता - आदानप्रदान गर्न सकिने व्यवस्था रहेको।
११.	आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन,२०७६	- बजेट तर्जुमा, निकासा तथा खर्च, आर्थिक कारोवारको लेखाङ्कन तथा प्रतिवेदन, आन्तरिक नियन्त्रण तथा लेखा परीक्षण गर्ने कानूनी व्यवस्था समावेश भएको।
१२.	न्याय परिषद् ऐन, २०७३	- न्यायाधीशले भ्रष्टाचार, सम्पत्ति शुद्धीकरण समेतका कसूर गरेमा खराव आचरण वा आचार संहिताको गम्भीर उल्ङ्घन गरेको मानिने र जिल्ला अदालत र उच्च अदालतका न्यायधीशको हकमा संविधानको धारा १४२ र धारा १४९ बमोजिम हुने र सर्वोच्च अदालतका न्यायधीशको हकमा धारा १३१ बमोजिम हुने व्यवस्था गरिएको (दफा-११ र दफा १४) ।
१३.	सुपुदर्गी ऐन, २०७०	- भ्रष्टाचारलाई राजनीतिक प्रकृतिको कसूर नमानिने कानूनी व्यवस्था गरिएको (दफा- ६) - फरार अभियुक्त वा कसूरदारलाई सुपुर्दगी गर्दा त्यस्तो अभियुक्त वा कसूरदारलाई नेपालमा पक्राउ गर्दाका बखत नियन्त्रणमा लिएको अवस्थामा कसूरसँग सम्बन्धित सम्पत्ति र सोबाट आर्जित अन्य सम्पत्ति नेपाल सरकारले माग गर्ने राज्यलाई फिर्ता गर्न सक्ने कानूनी व्यवस्था गरिएको (दफा २२)
१४.	कसूरजन्य सम्पत्ति तथा साधन (रोक्का, नियन्त्रण र जफत) ऐन, २०७०	- कसूरजन्य कार्यबाट प्राप्त गरेको सम्पत्ति र सोबाट बढेबढाएको सम्पत्ती रोक्का, नियन्त्रण तथा जफत गर्ने कानूनी व्यवस्था गरिएको (दफा ४ र दफा ११ समेत)।
१५.	सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनिलाउन्डरिङ) निवारण ऐन, २०६४	- दुई वा सो भन्दा बढी सम्वद्ध कसूरमा अनुसन्धान गर्न लेखी पठाउने वा संयुक्त अनुसन्धान टोली गठन गर्न सक्ने कानूनी व्यवस्था रहेको (१४क.) - सार्वजनिक पद धारण गरेको व्यक्तिले अनुचित कार्य गरी नेपाल सरकार वा सार्वजनिक संस्थालाई हानि नोक्सानी पु-याएकोमा त्यस्तो हानि नोक्सानी सम्बन्धित व्यक्तिबाट भरिभराउ गर्न वा आयोगले उपयुक्त ठानेको अन्य

		उपयुक्त कारबाही गर्नका लागि सम्बन्धित निकाय वा अधिकारीलाई लेखी पठाउने कानूनी व्यवस्था रहेको (अ.दु अ.आ. ऐन, २०४८ को दफा १२क.) - उल्लिखित कानूनी व्यवस्थाबाट भ्रष्टाचार र सम्पत्ति शुद्धीकरणको कसूरमा एकैसाथ अनुसन्धान भई कारबाही गर्न सकिने अवस्था विद्यमान रहेको।

१.३.३. नीतिगत व्यवस्था

नेपालको संविधानको धारा ५१ मा राज्यका नीतिहरू सम्बन्धी व्यवस्था रहेको र राजनीतिक तथा शासन व्यवस्था सम्बन्धी नीति अन्तर्गत "सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, सक्षम, निष्पक्ष, पारदर्शी भ्रष्टाचारमुक्त, जनउत्तरदायी बनाई सहभागितामुलक राज्यबाट प्राप्त हुने सेवा सुविधामा जनताको समान र सहज पहुँच सुनिश्चित गरी सुशासनको प्रत्याभुति गर्ने" तथा न्याय र दण्ड व्यवस्था सम्बन्धी नीति अन्तर्गत "राजनीतिक, प्रशासनिक, न्यायिक, सामाजिक लगायत सवै क्षेत्रको भ्रष्टाचार र अनियमितता नियन्त्रणका लागि प्रभावकारी उपाय अवलम्बन गर्ने नीति रहेको छ।

१.३.४. **संस्थागत/ संरचनात्मक व्यवस्था**

मुलुकमा भ्रष्टाचार निवारणको लागि संवैधानिक निकायको रूपमा अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग तथा नेपालको संविधान र प्रचलित कानून बमोजिम अन्य न्यायिक तथा अर्धन्यायिक निकायहरूको व्यवस्था गरी भ्रष्टाचारको कसूर सम्बन्धी निगरानी, छानबिन, अनुसन्धान, तहकिकात र अभियोजन गरी न्याय निरुपणको कार्य सम्पादन हुँदै आएको अवस्था छ। भ्रष्टाचार निवारणका लागि जिम्मेवार रहेका निकाय तथा तिनीहरूको कार्यक्षेत्र देहायबमोजिम छन्:-

क्र.सं.	**निकायको नाम**	**कार्यक्षेत्र**
१.	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	- भ्रष्टाचार सम्बन्धी कसूरको छानबिन, अनुसन्धान, तहकिकात र मुद्दा दायर गर्ने।
२.	राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र	- भ्रष्टाचार हुन सक्ने स्थान वा काममा नियमित निगरानी राख्ने, छड्के जाँच र अन्वेषण गर्ने, - भ्रष्टाचार नियन्त्रण सम्बन्धमा अपनाउनु पर्ने नीति, रणनीति र तत् सम्बन्धी कानूनमा कुनै सुधार गर्नुपर्ने भएमा नेपाल सरकारलाई आवश्यक सुझाव दिने। - -भ्रष्टाचार नियन्त्रणका लागि निगरानी, अनुगमन र भ्रष्टाचार नियन्त्रणका प्रवर्द्धनात्मक कार्य गर्ने।
३.	विशेष अदालत	- भ्रष्टाचार मुद्दाको शुरु कारबाही किनारा गर्ने।

४.	सर्वोच्च अदालत	- भ्रष्टाचार सम्बन्धी मुद्दाको पुनरावेदन सुन्ने र मुद्दाको अन्तिम किनारा गर्ने।
५.	संसदीय समितिहरू	- भ्रष्टाचार सम्बन्धी निगरानी, जाँचबुझ गर्ने।
६.	महालेखा परीक्षकको कार्यालय	- सार्वजनिक निकायले गरेको खर्चको सम्बन्धमा कानून बमोजिम नियमितता, मितव्ययिता, कार्यदक्षता, प्रभावकारीता र औचित्यतताको आधारमा लेखा परीक्षण गर्ने।
७.	न्याय परिषद्	- न्यायाधीशबाट भएका भ्रष्टाचार सम्बन्धी कसूरको जाँचबुझ र छानबिन गरी आवश्यकतानुसार मुद्दा दायर गर्ने।
८.	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय र विशेष सरकारी वकिलको कार्यालय	- नेपाल सरकारको तर्फबाट भ्रष्टाचार मुद्दामा वहस, पैरवी र प्रतिरक्षा गर्ने। सम्पत्ति शुद्धीकरण र राजस्व चुहावट, छली एवं हिनामिना, सहकारी र कम्पनीको रकम हिनामिना, क्रिप्टो करेन्सी, हुण्डी समेतका वित्तीय अपराधका मुद्दाहरूको अभियोजन वहस, पैरवी र प्रतिरक्षा समेत गर्ने।
९.	सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग	- सम्पत्ति शुद्धीकरण, आतङ्कवाद गतिविधिमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी कसूरमा अनुसन्धान, अभियोजन र मुद्दा दायर गर्ने।
१०.	राजस्व अनुसन्धान विभाग	- राजस्व चुहावट तथा छली सम्बन्धी कसूरमा अनुसन्धान, छानबिन गरी मुद्दा दायर गर्ने।
११.	नेपाल प्रहरी	- सम्पत्ति शुद्धीकरण, सङ्गठित अपराध, सहकारी र कम्पनीको रकम हिनामिना, क्रिप्टो करेन्सी, हुण्डी समेतका वित्तीय अपराधको कसूरमा अनुसन्धान, तहकिकात गर्ने।
१२.	वित्तीय जानकारी एकाई (नेपाल राष्ट्र बैंक)	- सम्पत्ति शुद्धीकरण, आतङ्कवादी गतिविधिमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शंकास्पद कारोवार, सो सम्बन्धी सम्वद्ध सूचना प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने तथा विश्लेषणको निष्कर्ष प्रवाह गर्ने समेतका कार्यहरू स्वायत्त र स्वतन्त्र निकायको रूपमा सम्पादन गर्ने।
१३.	कसूरजन्य सम्पत्ति व्यवस्थापन विभाग	- अपराधको अनुसन्धान तथा तहकिकातको सिलसिलामा रोक्का राखिएको, नियन्त्रणमा लिईएको सम्पत्ति वा साधन सुरक्षित राख्ने, व्यवस्थापन गर्ने, अदालतको आदेश वा फैसला बमोजिम जफत भएको सम्पत्ति वा साधन प्राप्त गर्ने र कानून बमोजिम लिलाम बिक्री गर्ने।

परिच्छेद- २
भ्रष्टाचार विरुद्धको राष्ट्रिय रणनीति

२.१ पृष्ठभूमि

मुलुकमा पारदर्शी, उत्तरदायी, जनमुखी एवम् कानूनसम्मत शासन प्रणालीको स्थापना गरी जनतालाई प्रदान गर्ने सेवा, सुविधा सहज र सरल तरिकाले उपलव्ध गराउनु जनउत्तरदायी सरकारको प्रमुख दायित्व हो। राज्य संयन्त्रबाट हुने ढिलासुस्ती, हैरानी, दुःख कष्ट र सास्ती विद्यमान रहेसम्म सरकारी संयन्त्रको मनोवृत्तिमा परिवर्तन भएको र सुशासन कायम भएको जनताले महसुस गर्दैनन्। सेवाग्राहीले राज्य संयन्त्रबाट असल व्यवहारको अनुभूत गर्न विगतको समय भन्दा आज छिटो र कम लागतमा सेवा प्राप्ती भएको महसुस गरेको हुनुपर्छ। लोकतन्त्रले ल्याएको सार्थक परिवर्तनको आभास गराउन जनताको मनमा सरकारको कामकारबाही एवं कार्यशैलीप्रति विश्वास र भरोसा हुने स्थिति निर्माण गर्नु राज्यको आधारभूत दायित्व हो। सरकारी कार्यप्रणालीमा जनअपेक्षा अनुरूपको सुधार गर्दै जनतामा प्रवाहित हुने वस्तु र सेवा उचित समय लागत र गुणस्तरमा प्रवाह हुने तथा सबै तह र स्वरूपका भ्रष्टाचार, अनियमितता एवं विसँगतीजन्य क्रियाकलापलाई नियन्त्रण गरी जनतामा सुशासन र सार्थक परिवर्तनको अनुभूति दिलाई सदाचार, नैतिकवान एवम् सुसंस्कृत नेपाली समाजको निर्माण गर्न भ्रष्टाचार विरुद्धको रणनीति आवश्यक भएको छ। यसै प्रयोजनका लागि भ्रष्टाचार विरुद्धको संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय महासन्धिको कार्यान्वयनसम्बन्धी पहिलो राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्ययोजना,२०६९ जारी भई कार्यान्वयनमा आएको थियो।

भ्रष्टाचार विरुद्धको पहिलो रणनीति तथा कार्यनीति अनुरूपको कार्ययोजनाको कार्यान्वयन गर्ने सन्दर्भमा भ्रष्टाचारजन्य क्रियाकलाप नियन्त्रण गर्न सहयोग पुग्ने गरी केही संस्थागत सुधार, भ्रष्टाचार निवारणसँग सम्बन्धित कानून निर्माण र विद्यमान कानूनमा समेत संशोधन गरी भ्रष्टाचार निवारण गर्न गरिएको प्रयत्नबाट पर्ने दीर्घकालिन प्रभावस्वरुप आगामी दिनमा भ्रष्टाचारजन्य क्रियाकलापहरू नियन्त्रणलाई थप प्रवावकारी बनाउन सहयोग पुग्न जाने र भ्रष्टाचार नियन्त्रण सूचकाङ्क ०.४० र भ्रष्टाचार न्यूनीकरण अनुभूति सूचकाङ्क ४३ पुऱ्याउने परिमाणात्मक लक्ष्य हासिल गर्न सहज भई सुशासन कायम हुने अपेक्षा गरिएको छ। तथापि परिवर्तित समय र सन्दर्भ अनुरूप २०७२ साल असोज ३ गते जारी भएको नेपालको संविधान, सो अनुरूपको शासन व्यवस्था, शासकीय संरचना र तत् पश्चात् निर्माण भएका नयाँ कानूनी व्यवस्थाको प्रभावकारी कार्यान्वयन र थप नयाँ कानून निर्माणबाट भ्रष्टाचारजन्य क्रियाकलाप नियन्त्रणलाई निरन्तरता दिनुपर्ने आवश्यकता छ। विश्वमा यातायात र सञ्चारको क्षेत्रमा विकसित नविनतम प्रविधिसंगै भ्रष्टाचार नियन्त्रणमा थपिएको चुनौती समेतलाई मध्यनजर गर्दै भ्रष्टाचार नियन्त्रणसँग सम्बन्धित निकायहरूको क्षमता विकास, थप संस्थागत एवं संरचानगत सुधार र नयाँ कानूनी व्यवस्थाको माध्यमबाट भ्रष्टाचारजन्य क्रियाकलाप नियन्त्रण गर्न समय सापेक्ष नयाँ राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्ययोजनाको तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्न आवश्यक भएको हुँदा भ्रष्टाचार विरुद्धको संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय महासन्धिको कार्यान्वयनसम्बन्धी दोस्रो राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्ययोजना, २०८२ नेपाल सरकारले तर्जुमा गरी लागू गरेको छ।

२.२ **परिकल्पना** (Vi si on)

"भ्रष्टाचारमुक्त तथा सदाचारयुक्त समाज"

व्यक्ति र संस्थामा सदाचारः सुशासनको आधार

२.३ **रणनीतिको उद्देश्य** (Objective)

१. भ्रष्टाचार विरुद्धको संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासन्धिको कार्यान्वयन गर्नु।

२. भ्रष्टाचार विरुद्धको राष्ट्रिय रणनीति, कार्यनीति तथा कार्ययोजना पहिचान गरी प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु।

३. भ्रष्टाचार नियन्त्रणको कार्ययोजना कार्यान्वयनमा संलग्न हुने सरोकारवाला निकायको पहिचान, जिम्मेवारी, क्षमता विकास, समन्वय, सहजीकरण, पर्याप्त स्रोत साधनको उपलव्धता र अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको व्यवस्था गर्नु।

४. जुनसुकै स्वरुपमा हुने भ्रष्टाचारजन्य क्रियाकलापको नियन्त्रण गरी नैतिकवान, सदाचारयुक्त र सुसंस्कृत नेपाली समाजको निर्माण गर्नु।

२.४ **रणनीति** (Strategies)

रणनीति १: भ्रष्टाचारको उच्च जोखिम रहेका क्षेत्रमा प्रभावकारी निगरानी प्रणालीको व्यवस्था गरी भ्रष्टाचारजन्य कार्य प्रति शून्य सहनशीलताको नीति लिईनेछ।

रणनीति २: नवीनतम प्रविधिको उपयोग तथा नागरिक सशक्तिकरणको माध्यमबाट सदाचारिता, जवाफदेहिता, पारदर्शितालाई प्रोत्साहित गर्दै भ्रष्टाचार विरूद्ध जनचेतनामूलक अभियान सञ्चालन गरिनेछ।

रणनीति ३: सबै प्रकारका भ्रष्टाचारजन्य कार्यलाई अपराधीकरण गर्दै कानूनी व्यवस्थाको सुधार एवं प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिनेछ र राज्यलाई हानि नोक्सानी भएको वा अनुचित लाभ लिए दिएकोमा बाहेक दुष्कृतिजन्य कार्य सच्चाउन अवसर प्रदान गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ।

रणनीति ४: भ्रष्ट्राचार सम्बन्धी कसूरको अनुसन्धान, अभियोजन र प्रतिरक्षा गर्ने कार्यलाई थय प्रभावकारी बनाउन विशिष्टिकृत, सक्षम र दीगो जनशक्तिको निर्माण गरी भ्रष्टाचार निवारण सम्बन्धी कानूनको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिनेछ।

रणनीति ५: भ्रष्टाचार निवारणको लागि राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय तहमा समन्वय, सहकार्य र पारस्परिकता कायम गर्दै भ्रष्टाचार विरुद्धको अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि लगायतका कानूनी व्यवस्थाहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिनेछ।

२.५ कार्यनीतिहरुः

रणनीति १: भ्रष्टाचारको उच्च जोखिम रहेका क्षेत्रमा प्रभावकारी निगरानी प्रणालीको व्यवस्था गरी भ्रष्टाचारजन्य कार्य प्रति शून्य सहनशीलताको नीति लिईनेछ।

<u>कार्यनीतिहरूः</u>

१. कानूनको शासन, पारदर्शिता र जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्दै सार्वजनिक सम्पत्ति र सार्वजनिक कार्यहरूको व्यवस्थापन गर्न राष्ट्रिय सदाचार नीति तर्जुमा तथा परिमार्जन गरी कार्यान्वयन गर्ने। (यसको कार्ययोजना समेत बनाउने)

२. सार्वजनिक पदाधिकारीमा निष्ठा, इमान्दारी र उत्तरदायित्व अभिवृद्धि गर्न राष्ट्रिय सदाचार नीति तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने र सार्वजनिक कार्यहरूको तथ्यगत, वस्तुनिष्ठ, सम्मानजनक र समुचित कार्य सम्पादनका लागि आचारसंहिता र आचरणका मापदण्डहरू तयार गरी लागू गर्ने।

३. भ्रष्टाचार विरुद्धको कानून कार्यान्वयन तथा नीति, रणनीति तथा कार्ययोजना सम्बन्धी कामकारबाही सञ्चालन तथा सोको संयोजन गर्न भ्रष्टाचार विरुद्ध संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका निकायहरूको संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने।

४. निर्वाचन हुने सार्वजनिक पदको उम्मेदवारी, निर्वाचनका आधार, राजनीतिक दलको कोष, स्वार्थको द्वन्द निवारण आदि सम्बन्धमा सक्षमता, पारदर्शिता र वस्तुगत आधारहरू कानूनद्वारा निश्चित गर्ने।

५. सङ्गठन, क्रियाकलाप र निर्णय–निर्माण प्रक्रियाहरू लगायत सार्वजनिक प्रशासन सम्बन्धी विषयमा पारदर्शिता बढाउने गरी नीतिगत व्यवस्था गरी कार्यान्वयन गर्ने।

६. न्यायिक क्षेत्रमा हुने भ्रष्टाचारजन्य कार्य र न्यायमा मनसायपूर्वक अवरोध पुऱ्याउने कार्यलाई निरूत्साहित गरी न्यायपालिकाको निष्ठा अभिवृद्धि गर्ने।

७. सार्वजनिक निकायहरूमा हुने संस्थागत भ्रष्ट्राचार, सार्वजनिक पदाधिकारीबाट हुने भ्रष्ट्राचार एवं निजी क्षेत्र र सार्वजनिक क्षेत्रको मिलोमतोमा हुने भ्रष्टाचारको जोखिम पहिचान तथा विश्लेषण गरी सोका आधारमा निगरानी, नियन्त्रण, अनुगमन र जवाफदेही प्रणाली विकास गर्ने।

८. भ्रष्टाचारजन्य कसूरसँग सम्बन्धित सम्पत्ति रोक्का राख्ने, बरामद गर्ने र जफत गर्ने सम्बन्धमा प्रचलित अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग ऐन, २०४८; भ्रष्ट्राचार निवारण ऐन, २०५९ मा भएका व्यवस्थाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने र सो सम्बन्धमा आवश्यकतानुसार थप स्पष्ट कानूनी व्यवस्था गर्ने।

९. भ्रष्टाचारजन्य कसूरसँग सम्बन्धित सूचनादाता, सुराकी, साक्षी, विशेषज्ञ र पीडितको सुरक्षा व्यवस्था प्रभावकारी बनाउने।

१०. भ्रष्टाचार निवारणका लागि संघीय संरचना बमोजिम नियमन संयन्त्रको समन्वय र सुदृढीकरण गर्ने।

११. गोपनीयताको हकको कारण भ्रष्टाचारजन्य कसूरको अनुसन्धान एवं अभियोजनको क्रममा आउने बाधा व्यवधानलाई हटाउन उपयुक्त संयन्त्रको विकास गर्ने।

१२. भ्रष्टाचारजन्य कसूरका सम्बन्धमा महासन्धिमा व्यवस्था भए बमोजिम अधिकार क्षेत्र कायम हुने गरी कानूनी व्यवस्था गर्ने।

१३. शंकास्पद वित्तीय कारोवारको सूचना विश्लेषण गर्ने लगायतका कार्यका लागि वित्तीय जानकारी इकाईको सक्षमता अभिवृद्धि गर्ने।

१४. भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्न स्थापित विद्यमान कानुनी व्यवस्थाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न सबै सार्वजनिक निकायहरूलाई जिम्मेवार तथा जवाफदेही बनाउने।

रणनीति २: नवीनतम प्रविधिको उपयोग तथा नागरिक सशक्तिकरणको माध्यमबाट सदाचारिता, जवाफदेहिता, पारदर्शितालाई प्रोत्साहित गर्दै भ्रष्टाचार विरूद्ध जनचेतनामूलक अभियान सञ्चालन गरिनेछ।

कार्यनीतिहरुः

१. भ्रष्टाचारको कसूरको अनुसन्धानमा नवीनतम प्रविधिको उपयोग गरी प्रमाण सङ्कलन गर्ने, नविनतम प्रविधिको माध्यमबाट प्राप्त प्रमाणको आधारमा कसूर स्थापित गर्ने परिपाटीको विकास गर्ने र त्यस्तो प्रविधिको माध्यमबाट प्राप्त प्रमाणलाई कानूनतः ग्रहणयोग्य बनाउन आवश्यकता अनुसार थप कानूनी स्पष्टताको व्यवस्था गर्ने।

२. ई-गभर्नेन्स संरचना, ब्लकचेन प्रविधिको कार्यान्वयन, एकीकृत ओपन डाटा पोर्टलको स्थापना, कृत्रिम वौद्धिकता (AI) मा आधारित निगरानी प्रणालीको व्यवस्था, एवं मोवाईल एप/ वेवसाईटबाट उजुरी लिने व्यवस्था गर्ने।

३. सार्वजनिक सेवाको डिजिटलीकरण गरी नागरिक तथा सेवा ग्राहीलाई सार्वजनिक सेवालाई छिटो, पारदर्शी र पहुँचयोग्य बनाउन डिजिटल प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोग गर्ने।

४. राष्ट्रसेवक कर्मचारी र सार्वजनिक पद धारण गरेका पदाधिकारीको ट्रान्सपरेन्सी प्रोफाइलको व्यवस्था, अनलाईन टेण्डर प्रणालीको पूर्ण कार्यान्वयन, वायोमेट्रिक हाजिरीको अनिवार्यता, डिजिटल वित्तीय लेनदेनलाई प्रोत्साहन र सरकारी कार्यालय तथा निकायहरूमा CCTV को अनिवार्य व्यवस्था गर्ने।

५. प्रविधिमैत्री नितीगत व्यवस्था, कानूनी र संस्थागत सुधार तथा राष्ट्रिय अन्तर्राष्ट्रिय सहकार्यको माध्यमबाट क्रिप्टो करेन्सी लगायतका भर्चुअल करेन्सी सम्बन्धी कसूर नियन्त्रण गर्ने।

६. नवीनतम प्रविधिको उपयोग तथा सफल कार्यान्वयनको लागि प्रविधिगत रूपमा संस्थागत सुधार गर्ने।

७. भ्रष्टाचार निवारणका कार्यक्रमहरूको प्रभावकारिता बढाउन नागरिक समाज, गैरसरकारी तथा सामुदायिक संस्थाहरूको सक्रिय साझेदारी र सहकार्यको व्यवस्थापब साथ सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने।

८. भ्रष्टाचारको प्रतिरोधका लागि स्थापित विशिष्टीकृत संस्था तथा व्यक्तिहरूको पहिचान तथा परिचालन गरी भ्रष्टाचार विरूद्धका क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने।

९. भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्ने जिम्मेवार निकाय तथा कर्मचारीको क्षमता विकास र आवश्यक साधन-श्रोतको सुनिश्चितता गर्ने।

१०. महासन्धिको अधिकतम रूपमा कार्यान्वयन गर्न सहयोगी हुने प्रवर्धनात्मक उपायहरू अवलम्बन गर्ने।

११. भ्रष्टाचारसँग सम्बन्धित सूचना सङ्कलन, आदान–प्रदान, विश्लेषण र भ्रष्टाचार विरुद्ध जनचेतना अभिवृद्धि गर्न सचेतनामूलक कार्यक्रम, सुशासन शिक्षा, जानकारीमूलक सामग्रीको उत्पादन र वितरण लगायतका कार्यहरू सञ्चालन गर्ने।

रणनीति ३ः सबै प्रकारका भ्रष्टाचारजन्य कार्यलाई अपराधीकरण गर्दै कानूनी व्यवस्थाको सुधार एवं प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिनेछ र राज्यलाई हानि नोक्सानी भएको वा अनुचित लाभ लिए दिएकोमा बाहेक दुष्कृतिजन्य कार्य सच्याउन अवसर प्रदान गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ।

कार्यनीतिहरुः

१. सहकारी क्षेत्र र पब्लिक वा प्राइभेट कम्पनी वा अन्य कुनै निजी सङ्घ, संस्थामा हुने भ्रष्टाचार निवारण गर्न आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्ने।

२. कम्पनी, साझेदारी फर्म, अन्य निजी सङ्घ संस्था तथा सहकारी क्षेत्रमा हुने सबै प्रकारका अनियमितता वा भ्रष्टाचार सम्बन्धी काम कारबाहीलाई निरुत्साहित गर्न मुलुकी देवानी कार्यविधि संहिता, २०७४ को घर जग्गा लिखत पारित सम्बन्धी कानूनी व्यवस्था लगायत निजी क्षेत्रसँग सम्बन्धित अन्य ऐन नियमहरूमा समयानुकूल संशोधन/ परिमार्जन गर्ने।

३. कुनै पनि निजीक्षेत्रको आर्थिक, वित्तीय वा व्यवसायिक क्रियाकलापमा अनुचित लाभ वा घुस रिसवत लिनेदिने कार्य गरी भ्रष्टाचारजन्य कसूर गरेमा सजाय गर्न प्रभावकारी कानूनी व्यवस्था गर्ने।

४. सम्पत्ति शुद्धीकरणको अपराध निरुत्साहित हुने, मुलुकलाई ग्रे सूचीबाट यथाशीघ्र मुक्त गर्न गराउन सहयोग पुग्ने गरी निजी क्षेत्रबाट हुने घरजग्गा र शेयर कारोवार लगायतका सम्पूर्ण व्यवसायिक

कारोवार यथार्थपरक, पारदर्शी, नियमित र व्यवस्थित गरी भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्न नयाँ कम्पनी ऐन लगायत आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्ने।

५. नेपालस्थित विदेशी सार्वजनिक अधिकारी वा सार्वजनिक अन्तर्राष्ट्रिय सङ्गठनका अधिकारी र विदेश स्थित नेपालका सार्वजनिक अधिकारी वा सार्वजनिक संस्था वा निकायले अनुचित लाभ वा घुस रिसवत लिने दिने कार्य गरी भ्रष्टाचारजन्य कार्य गरेमा त्यस्तो कार्यलाई कसूर स्थापित गरी सजाय गर्ने प्रभावकारी कानूनी व्यवस्था गर्ने।

६. सार्वजनिक अधिकारीले आफूलाई गैर कानूनी फाइदा र अरु कसैलाई हानि नोक्सानी हुने कुनै सार्वजनिक वा निजी चल अचल सम्पत्ति वा धितोपत्रहरू वा मूल्य रहेको त्यस्तै अन्य कुनै मालवस्तु हिनामिना वा दुरुपयोग गरेमा वा अन्यत्र लगानी गरेमा सो कार्यलाई भ्रष्टाचारजन्य कसूरमा सजाय गर्ने गरी थप स्पष्ट कानूनी व्यवस्था गर्ने।

७. निर्वाचित, मनोनित वा नियुक्त हुने सार्वजनिक पदाधिकारीले आफ्नो पद वा प्रभावको दुरुपयोग गरेमा अनुचित कार्य वा भ्रष्टाचारमा कारबाही गर्ने कानूनी व्यवस्थालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने।

८. कम्पनी, साझेदारी फर्म, अन्य निजी संघ संस्था तथा सहकारी क्षेत्रमा हुने सबै प्रकारका अनियमितता सम्बन्धी काम कारबाहीलाई निरूत्साहित गर्न मुलुकी फौजदारी कार्यविधि संहिता, सहकारी, राजस्व अनुसन्धान, सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी प्रचलित कानूनको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने।

९. भ्रष्ट्राचारको कसूरमा अनुसन्धान गर्दा राज्यलाई कुनै हानि नोक्सानी नभई सकेको वा सार्वजनिक सम्पत्ति हिनामिना वा अनियमितता भईनसकेको (सार्वजनिक खरिद, निर्माण वा आपूर्ति जस्ता विषयमा) अवस्थामा निश्चित समय दिई दुष्कृतिजन्य कार्य सच्याउन समयावधि तोकी गुणस्तरीय कार्य सम्पन्न गर्न अवसर दिने निति अवलम्बन गर्ने।

१०. भ्रष्टाचार सम्बन्धी उजुरीमा अनुसन्धान गर्दा कुनै अनुचित लाभ लिए दिएको नभई लापरवाही वा हेलचक्राईको कारणबाट राज्यलाई भएको हानि नोक्सानी वापतको क्षतिपूर्ति वुझाई तोकिएको समयभित्र दुष्कृतिबाट उत्पन्न परिणामलाई सच्याई कानून अनुरूप कार्य सम्पन्न गरेमा अभियोजन नगर्ने नीति अवलम्बन गर्ने।

रणनीति ४ः भ्रष्टाचार सम्बन्धी कसूरको अनुसन्धान अभियोजन र प्रतिरक्षा गर्ने कार्यलाई थप प्रभावकारी बनाउन विशिष्टिकृत, सक्षम र दीगो जनशक्तिको निर्माण गरी भ्रष्टाचार निवारण सम्बन्धी कानूनको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिनेछ।

<u>कार्यनीतिहरू</u>

१. भ्रष्टाचारजन्य कसूरको अनुसन्धान, अभियोजन र न्यायिक निरुपणमा संलग्न निकायको संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने।

२. भ्रष्टाचारजन्य कसूरको अनुसन्धान, अभियोजन र प्रतिरक्षामा संलग्न जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि गरी अनुसन्धान, तहकिकात र अभियोजनलाई प्रभावकारी बनाउने।

३. भ्रष्टाचारको कसूरसँग सम्बन्धित मुद्दाको अनुसन्धान, अभियोजन तथा प्रतिरक्षा प्रणालीलाई थप व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन विशिष्टीकृत अनुसन्धान एकाईको गठन गर्ने र अभियोजन सम्बन्धी निर्देशिका, मापदण्ड वा दिग्दर्शन निर्माण गरी लागू गर्ने।

४. भ्रष्टाचार नियन्त्रणसँग सम्बन्धित कानून कार्यान्वयन गर्ने अधिकार प्राप्त अधिकारीहरू बिच छलफल, समन्वयको माध्यमबाट समस्या पहिचान गरी आपसी सहकार्य र सहयोगको वातावरण निर्माण गर्ने।

५. भ्रष्टाचारजन्य कसूरको उजुरी दर्ता भए पश्चात् निश्चित समयावधि तोकी तोकिएको समयावधि भित्रै त्यस्ता उजुरीको अनुसन्धान, अभियोजन र उजुरी फछ्यौट गर्ने।

रणनीति ५: भ्रष्टाचार निवारणको लागि राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय तहमा समन्वय, सहकार्य र पारस्परिकता कायम गर्दै भ्रष्टाचार विरुद्धको अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि लगायतका कानूनी व्यवस्थाहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिनेछ।

<u>कार्यनीतिहरुः</u>

१. भ्रष्टाचारसँग सम्बन्धित देवानी, फौजदारी र प्रशासकीय विषयमा अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा समन्वय, सहयोग र सहकार्य प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक व्यवस्था मिलाउने।

२. सपुर्दगी सम्बन्धी विद्यमान कानूनको प्रभावकारी कार्यान्वयनको व्यवस्था मिलाउने।

३. भ्रष्टाचारजन्य कसूरहरूसँग सम्बन्धित अनुसन्धान, अभियोजन र न्यायिक कारबाहीमा आपसी पारस्परिक कानूनी सहायता आदानप्रदान गर्न उपयुक्त र आवश्यक व्यवस्था गर्ने।

४. दुई वा दुई भन्दा बढी राज्यको अधिकारक्षेत्र वा विश्वव्यापी अधिकारक्षेत्र आकर्षित हुने मुद्दामा बहुराष्ट्रिय हित संरक्षण र समुचित न्याय सम्पादनको लागि उपयुक्त अधिकारक्षेत्र भएको राज्यमा स्थानान्तरण गर्नुपर्ने सम्भावनालाई दृष्टिगत गरी आवश्यक व्यवस्था गर्ने।

५. भ्रष्टाचार नियन्त्रण सम्बन्धी कानूनको कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्न आपसी सहयोग आदान प्रदानका लागि आवश्यकतानुसार द्विपक्षीय वा वहुपक्षीय सम्झौता गर्ने।

६. भ्रष्टाचार कसूरमा अनुसन्धान, तहकिकात अभियोजन वा न्यायिक काम कारबाहीका सहयोग पुग्ने गरी अन्य राज्यसँग संयुक्त अनुसन्धनात्मक निकायहरू स्थापना गर्ने गरी द्विपक्षीय वा वहुपक्षीय सम्झौता वा प्रबन्धहरू सम्पन्न गर्ने तर्फ आवश्यक पहल गर्ने।

७. भ्रष्टाचारको कसूरमा नवीन प्रविधि, विद्युतीय माध्यम वा अन्य विशेष अनुसन्धानात्मक प्रविधिबाट प्राप्त प्रमाणलाई न्यायिक निकायमा ग्रहणयोग्य बनाउन द्विपक्षीय वा वहुपक्षीय सम्झौता वा आवश्यक प्रबन्ध गर्न आवश्यक पहल गर्ने।

८. भ्रष्टाचारजन्य कसूरबाट आर्जित सम्पत्तिको हस्तान्तरण रोकथाम, खोजतलास, दावी र जफत गरेको सम्पत्ति वैध स्वामीलाई फिर्ता गर्ने कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन महासन्धिमा भएको व्यवस्था र उपायहरूको अवलम्बन गरी आवश्यक कानूनी व्यवस्था समेत गर्ने।

९. भ्रष्टाचारजन्य कसूरको अनुसन्धानको सिलसिलामा हुने सम्पत्ति रोक्का, भ्रष्टाचारको कसूरबाट आर्जित सम्पत्ति सम्बन्धी सूचना प्राप्ति, सम्पत्ति खोजतलास, त्यस्तो कसूरबाट आर्जित चल, अचल सम्पत्ति हस्तान्तरणको रोकथाम, भ्रष्टाचारजन्य कसूरमा सजाय पाएका कसूरदार व्यक्तिको हस्तान्तरण, सम्पत्ति जफत एवं सम्पत्ति फिर्ताका सम्बन्धमा प्राविधिक सहायता र सूचना आदान प्रदान गरी अन्तर्राष्ट्रिय पारस्पारिक सहयोग अभिवृद्धि र प्रवर्द्धन गर्न आवश्यकतानुसार द्विपक्षीय वा वहुपक्षीय सन्धि सम्झौता लगायतको आवश्यक प्रबन्ध गर्ने।

परिच्छेद-३

भ्रष्टाचार विरुद्धको महासन्धि कार्यान्वयन सम्बन्धी कार्ययोजना

३.१ कार्यान्वयनको ढाँचा

प्रस्तुत कार्ययोजनामा रणनीति तथा कार्यनीतिको प्रकृतिको आधारमा क्रियाकलापहरू तय गरी कार्य योजनालाई वृहत तालिका (log Frame) को ढाँचामा प्रस्तुत गरिएको छ। यस कार्य योजनामा सम्मिलित क्रियाकलापहरू सङ्घ, प्रदेश तथा स्थानीय तहका सरकारी निकाय, नागरिक समाज, निजी क्षेत्र, विकास साझेदार समेतको सहकार्य, समन्वय, सहयोग र सहभागितामा सम्पन्न हुने गरी व्यवस्था गरिएको छ। कार्य योजना कार्यान्वयनको प्रमुख जिम्मेवारी संघीय मन्त्रालय र सो अन्तर्गतका विभाग,संवैधानिक निकाय, प्रदेश मन्त्रालय, स्थानीय तह, सर्वोच्च अदालत, न्याय परिषद्, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, राष्ट्रिय योजना आयोग र नेपाल चार्टड एकाउन्टेण्ट संस्थाको हुनेछ। कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक श्रोत तथा साधन तत् तत् निकायको वार्षिक कार्यक्रममा समावेश गरिनेछ। प्रत्येक निकायको निमित्त निर्दिष्ट गरिएको कार्यको लागि तत् तत् निकायमा विनियोजन भएको रकमबाट व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ। तीन वटै तहका सम्बन्धित जिम्मेवार निकायबाट विषयवस्तुको आवश्यकता र प्राथमिकताको आधारमा स्रोत साधनको कुशल विनियोजन एवं परिचालन गर्ने व्यवस्था गर्नुपर्ने छ। तीन वटै तहले नीति, योजना, बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा प्रस्तुत कार्य योजनालाई मार्गदर्शनको रूपमा लिनुपर्नेछ।

३.२ कार्ययोजनामा समावेश गरिएका विषय

भ्रष्टाचार विरुद्धको संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासन्धि कार्यान्वयन सम्बन्धी रणनीति तथा कार्ययोजना, २०६९ को सम्बन्धमा प्रदेशगत रूपमा गरिएको समीक्षा कार्यक्रमबाट प्राप्त सुझाव, भ्रष्टाचार विरुद्धको संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासन्धि कार्यान्वयन अवस्थाको प्रतिवेदनमा हुने peer review बाट प्राप्त सुझाव, भ्रष्टाचार निवारणको लागि अनुसन्धान, अभियोजन तथा न्यायिक कार्यमा सहभागी हुने निकायको सुझाव तथा संवैधानिक एवं कानूनी व्यवस्था समेतका आधारमा भ्रष्टाचार रोकथाम र निवारणका लागि विभिन्न उचित कार्यको अवलम्वन् गर्न, भ्रष्टाचार सम्बन्धी कार्यलाई दण्डित गर्न गराउन तथा भ्रष्टाचार निवारणका लागि विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय समन्वय र सहकार्यात्मक व्यवस्थाको माध्यमबाट भ्रष्टाचार नियन्त्रण गरी सदाचारयुक्त राष्ट्रको निर्माणका लागि यस कार्ययोजनामा निरोधात्मक, प्रवर्द्धनात्मक, दण्डात्मक तथा समन्वय एवं सहकार्यात्मक विषयलाई यस कार्ययोजनामा समावेश गरिएको छ।

३.३ कार्ययोजनामा समावेश क्रियाकलापहरु

भ्रष्टाचार निवारणका लागि भ्रष्टाचार विरुद्ध लड्न, भ्रष्टाचार रोकथाम गर्न, नियन्त्रण गर्न तथा सबै क्षेत्रको समन्वय र सहकार्यमा समाजबाट भ्रष्टाचारलाई निर्मुल पार्दै सदाचारयुक्त समाजको सिर्जना गर्न यस कार्ययोजनामा देहायका क्रियाकलापहरू समावेश गरिएकोछः-

(क) नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि, निर्देशिका, मापदण्ड तर्जुमा, संशोधन र कार्यान्वयनका क्रियाकलाप।

(ख) संस्थागत वा संरचनात्मक सुधार र दक्ष जनशक्ति निर्माणका क्रियाकलाप।

(ग) भ्रष्टाचार निवारण सम्बन्धमा नवीनतम प्रविधिको उपयोग, जनचेतना विस्तारका क्रियाकलाप।

(घ) भ्रष्टाचारजन्य क्रियाकलापलाई अपराधीकरण गर्ने उपचारात्मक तथा दण्डात्मक क्रियाकलाप।

(ङ) भ्रष्टाचार निवारणका सम्बन्धमा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय समन्वय एवं सहकार्यका क्रियाकलाप।

(च) भ्रष्टाचार निवारणका सम्बन्धमा पैरवी, सचेतना कार्यक्रम, नागरिक शिक्षा, नागरिक समाज र जनसहभागिता वा सहकार्यका क्रियाकलाप।

३.४.जिम्मेवार निकायको भूमिका

राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजनाले लिएका उद्देश्य हासिल गर्न जिम्मेवार निकायको भूमिका देहाय बमोजिम रहेकोछः

(क) भ्रष्टाचार निवारण सम्बन्धी क्रियाकलाप कार्यान्वयन गर्न मुख्य दायित्व लिने,

(ख) नीति, कानून, आचारसंहिता, मापदण्ड तर्जुमा र परिमार्जन गर्नुपर्ने भएमा मुख्य दायित्व लिने,

(ग) आवश्यक स्रोत साधन उपलब्ध गराउने,

(घ) दुई वा दुई भन्दा बढी निकायको संलग्नता रहने भएमा ती निकाय बीच समन्वय गर्ने,

(ङ) कार्य योजना कार्यान्वयनको प्रतिवेदनका लागि सम्पर्क व्यक्ति तोक्ने,

(च) कार्यान्वयनका क्रममा बाधा अड्काउ देखिएमा बाधा अडकाउ फुकाउने।

३.५ सहयोगी निकायको भूमिका

राष्ट्रिय रणनीति कार्य योजना कार्यान्वयनका लागि मुख्य जिम्मेवार निकायले समन्वय वा सहयोगको अपेक्षा गरेको अवस्थामा सहयोगी निकायले त्यस्तो जिम्मेवार निकायलाई तोकिएको क्रियाकलाप कार्यान्वयन गर्न सघाउ पुऱ्याउने गरी देहाय बमोजिमको भूमिका निर्वाह गर्नेछः -

(क) भ्रष्टाचार निवारणसँग सम्बन्धित क्रियाकलाप कार्यान्वयन गर्न जिम्मेवार निकायलाई सघाउने,

(ख) जिम्मेवार निकायसँगको समन्वय र सहयोगको अपेक्षा अनुरूप आवश्यक स्रोत, साधन र विशेषज्ञता उपलब्ध गराउने,

(ग) जिम्मेवार निकाय समक्ष राष्ट्रिय रणनीति कार्य योजनामा समावेश भएको कुनै क्रियाकलाप कार्यन्वयनका लागि आवश्यकता अनुसार कुनै प्रस्ताव माग गर्ने वा अनुरोध गर्ने,

(घ) कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि जिम्मेवार निकायको अपेक्षा अनुरूपका अन्य आवश्यक कार्य गर्ने।

३.६ कार्ययोजना कार्यान्वयन समन्वय संयन्त्र

१. निर्देशक समितिः

भ्रष्टाचार विरुद्धको राष्ट्रिय रणनीतिसँग सम्बन्धित कार्यनीति र कार्ययोजनाको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरी भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्न भ्रष्टाचार निवारणसँग सम्बन्धित कानूनको कार्यान्वयन गर्ने पदाधिकारी, अधिकारप्राप्त अधिकारीहरू तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरू बीचको सहकार्य एवं समन्वयको आवश्यकता रहेको र यसको मुख्य जिम्मेवारी र जवाफदेहिता सरकारको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने हुँदा रणनीति तथा कार्य योजना कार्यान्वयन गर्न देहाय बमोजिमको निर्देशक समितिको व्यवस्था गरिएकोछः-

(क)	नेपाल सरकारका मुख्य सचिव	संयोजक
(ख)	प्रधान सेनापति	सदस्य
(ग)	संघीय संसद सचिवालयको महासचिव	सदस्य
(घ)	सर्वोच्च अदालतको मुख्य रजिष्टार	सदस्य
(ङ)	नेपाल राष्ट्र बैंकको गभर्नर	सदस्य
(च)	नेपाल सरकारको सचिव	सदस्य
(छ)	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको सचिव	सदस्य
(ज)	महान्यायाधिवक्ताले तोकेको नायव महान्यायाधिवक्ता	सदस्य
(झ)	सातै प्रदेशका प्रमुख सचिव	सदस्य
(ञ)	प्रहरी महानिरीक्षक	सदस्य
(ट)	सशस्त्र प्रहरी महानिरीक्षक	सदस्य
(ठ)	नेपाल सरकारले तोकेको कम्तीमा एक जना महिला सहित नागरिक	
(ड)	समाजका तीन जना प्रतिनिधि	सदस्य

(ढ) प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालयका मानव अधिकार तथा अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौता महाशाखा हेर्ने सह-सचिव — सदस्य सचिव

निर्देशक समितिको कार्यक्षेत्र

(क) रणनीति कार्यान्वयन गर्न आवश्यक कानूनहरूको तर्जुमा तथा संशोधनका लागि सहजीकरण गर्ने।

(ख) रणनीति कार्यान्वयन गर्न मौजुदा नीति, कार्यनीति तथा कार्ययोजनामा आवश्यक संशोधन वा परिमार्जन गर्न र उपयुक्त नीतिगत व्यवस्थाको लागि मार्ग निर्देशन तथा सहजीकरण गर्ने।

(ग) रणनीति कार्यान्वयन गर्न कार्यविधीगत तथा आवश्यक व्यवस्थापकीय सुधार गर्ने, गराउने।

(घ) भ्रष्टाचार नियन्त्रणका असल अभ्यासहरू पहिचान गरी लागू गर्ने, गराउने।

(ङ) कार्यान्वयको चौमासिक समीक्षा गरी नेपाल सरकार समक्ष प्रतिवेदन पेश गर्ने।

(च) भ्रष्टाचार विरुद्धको संयुक्त राष्ट्र संघीय महासन्धिसँग राष्ट्रिय रणनीति बीचको तादम्यता सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान गर्ने।

(छ) सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहमा भ्रष्टाचार विरुद्धको संयुक्त राष्ट्र संघीय महासन्धिको स्थानीयकरणका लागि समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने।

२. कार्य सम्पादन समिति

भ्रष्टाचार निवारणको लागि संस्थागत, कानूनी र नीतिगत सुधार गर्दै भ्रष्टाचार विरुद्धको राष्ट्रिय रणनीति कार्यान्वयनमा आवश्यक सहयोग र समन्वय गर्न देहाय बमोजिमको कार्य सम्पादन समितिको व्यवस्था गरिएको छः-

(क)	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालयका सचिव (कानून)	संयोजक
(ख)	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालयका मानव अधिकार तथा अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौता महाशाखा हेर्ने सह सचिव	सदस्य
(ग)	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयको सुशासन हेर्ने सहसचिव	सदस्य
(घ)	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको सहसचिव	सदस्य
(ङ)	संघीय संसद सचिवालयको सहसचिव	सदस्य
(च)	सर्वोच अदालतको सहरजिष्ट्रार	सदस्य
(छ)	महान्यायाधिवक्ताले तोकेको सहन्यायाधिवक्ता	सदस्य
(ज)	सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालयको सहसचिव	सदस्य
(झ)	राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्रको सहसचिव	सदस्य
(ञ)	नेपाल राष्ट्र बैंकको डेपुटी गभर्नर	सदस्य
(ट)	प्रहरी नायव महनिरीक्षक	सदस्य
(ठ)	सशस्त्र प्रहरी नायव महानिरीक्षक	सदस्य
(ड)	नेपाल नगरपालिका सङ्घ र गाउँपालिका राष्ट्रिय महासङ्घका प्रतिनिधि एक/एक जना	सदस्य

(ढ) उद्योग वाणिज्य महासङ्घ, नेपाल उद्योग परिसङ्घ र चेम्बर अफ कमर्सका प्रतिनिधिमध्ये एकजना — सदस्य

(ण) उपभोक्ता हकहित संरक्षणको क्षेत्रमा काम गर्ने संस्थाको तर्फबाट एकजना — सदस्य

(त) प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद् कार्यालयको भ्रष्टाचार नियन्त्रण शाखा प्रमुख — सदस्य सचिव

कार्यसम्पादन समितिको कार्यक्षेत्र

(क) रणनीति कार्यान्वयन गर्न आवश्यक पर्ने कानून, नीति तथा प्रणालीको पहिचान गर्ने, सो को मस्यौदा तयार गरी निर्देशक समिति मार्फत नेपाल सरकार समक्ष निर्णयको लागि पेश गर्ने,

(ख) रणनीति कार्यन्वयन गर्न सबै मन्त्रालयहरूमा सम्पर्क व्यक्ति तोक्ने वा तोक्न लगाउने,

(ग) रणनीति कार्यान्वयनको लागि प्रदेश तथा स्थानीय तहसँग सहकार्य तथा समन्वय गर्ने,

(घ) रणनीति कार्यान्वयनसँग सम्बन्धित विषयहरूको कार्यान्वयन सम्बन्धमा अभिमुखिकरण कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने, गराउने,

(ङ) भ्रष्टाचार नियन्त्रणका असल अभ्यासहरू पहिचान गरी निर्देशक समित मार्फत नेपाल सरकार समक्ष पेश गर्ने,

(च) रणनीति तथा कार्ययोजनाको कार्यान्वयनको चौमासिक समीक्षा गरी निर्देशक समिति समक्ष पेश गर्ने।

३. प्रदेश कार्यान्वयन समितिः

भ्रष्टाचार विरुद्धको राष्ट्रिय रणनीति अन्तर्गतको कार्यनीति र कार्ययोजनाको प्रदेश स्तरमा समेत प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरी भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्न प्रत्येक प्रदेशमा देहाय बमोजिमको कार्यान्वयन समितिको व्यवस्था गरिएको छः-

(क) प्रदेश सरकारका प्रमुख सचिव — संयोजक

(ख) प्रदेश सभाको सचिव — सदस्य

(ग) प्रदेशस्थित उच्च अदालतको मुख्य रजिष्ट्रार — सदस्य

(घ) प्रदेश सचिव (कानून बिषय हेर्ने मन्त्रालय) — सदस्य

(ङ) अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको प्रादेशिक कार्यालयको प्रमुख — सदस्य

(च) प्रदेश प्रहरी प्रमुख — सदस्य

(छ) सशस्त्र प्रहरी बल, नेपालको प्रदेश प्रमुख — सदस्य

(ज) मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयका प्रदेश सचिव (कानून) — सदस्य सचिव

प्रदेश कार्यान्वयन समितिको कार्यक्षेत्र

(क) रणनीति कार्यान्वयन गर्न आवश्यक पर्ने प्रदेश कानूनहरूको तर्जुमा तथा संशोधनको लागि सहजीकरण गर्ने।

(ख) रणनीति कार्यान्वयन गर्न मौजुदा नीति, कार्यनीति तथा कार्ययोजनाहरूमा आवश्यक संशोधन वा परिमार्जन गर्न र उपयुक्त नीतिगत व्यवस्थाको लागि मार्ग निर्देशन तथा सहजीकरण गर्ने।

(ग) रणनीति कार्यान्वयन गर्न कार्यविधिगत तथा आवश्यक व्यवस्थापकीय सुधार गर्ने, गराउने।

(घ) भ्रष्टाचार नियन्त्रणका असल अभ्यासहरू पहिचान गरी लागु गर्ने, गराउने।

(ङ) रणनीति कार्यान्वयको चौमासिक समीक्षा गरी नेपाल सरकार समक्ष प्रतिवेदन पेश गर्ने।

४. स्थानीय तह कार्यान्वयन समितिः

भ्रष्टाचार विरुद्धको राष्ट्रिय रणनीति अन्तर्गतको कार्यनीति र कार्ययोजनाको स्थानीय तहमा समेत प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरी भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्न प्रत्येक स्थानीय तहमा देहाय बमोजिमको कार्यान्वयन समितिको व्यवस्था गरिएकोछः-

(क)	नगरकार्यपालिका/ गाउँकार्यपालिकाको प्रमुख /अध्यक्ष	संयोजक
(ख)	नगरकार्यपालिका/ गाउँकार्यपालिकाको उपप्रमुख / उपाध्यक्ष	सदस्य
(ग)	नगरकार्यपालिका/ गाउँकार्यपालिकाको महिला, दलित र अल्पसख्यक सदस्यमध्ये गाउँ/नगर सभाबाट मनोनित एक जना	सदस्य
(घ)	सम्बन्धित स्थानीय तहको नागरिक समाजको प्रतिनिधि	सदस्य
(ङ)	स्थानीय तह उपभोक्ता हकहित'संरक्षण मञ्चको प्रमुख	सदस्य
(च)	पत्रकार महासङ्घले तोकेको सम्बन्धित स्थानीय तहको पत्रकार एक जना-	सदस्य
(छ)	सम्बन्धित स्थानीय तहको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	सदस्य सचिव

स्थानीय तह कार्यान्वयन समितिको कार्यक्षेत्र

(क) रणनीति कार्यान्वयन गर्न आवश्यक पर्ने स्थालीय कानूनको तर्जुमा तथा संशोधनको लागी सहजीकरण गर्ने।

(ख) रणनीति कार्यान्वयन गर्न मौजुदा नीति, कार्यनीति तथा कार्ययोजनाहरूमा आवश्यक संशोधन वा परिमार्जन गर्न र उपयुक्त नीतिगत व्यवस्थाको लागि मार्ग निर्देशन तथा सहजीकरण गर्ने।

(ग) रणनीति कार्यन्वयन गर्न कार्यविधिगत तथा आवश्यक व्यवस्थापकीय सुधार गर्ने गराउने।

(घ) भ्रष्टाचार नियन्त्रणका असल अभ्यासहरू पहिचान गरी लागु गर्ने, गराउने।

(ङ) रणनीति कार्यान्वयनको चौमासिक समीक्षा गरी प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकार समक्ष प्रतिवेदन पेश गर्ने।

३.७ अनुगमन गर्ने निकायको भूमिका

अनुगमनको कार्य भ्रष्टाचार विरुद्धको रणनीतिक कार्ययोजना कार्यान्वयनको अभिन्न अंग हो। कार्ययोजना बमोजिमका क्रियाकलापको सफल कार्यान्वयन गर्न गराउन अनुगमन गर्ने निकायको आवश्यकता हुन्छ। कार्ययोजनामा तोकिएका क्रियाकलाप पहिचान गरी व्यावहारिक रूपमा प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न,

कार्ययोजनाका क्रियाकलाप समयमै कार्यान्वयन हुन सके नसकेको जानकारी लिन, कार्यान्वयनमा देखिएका समस्या पहिचान गर्न, क्रियाकलाप कार्यान्वयनको लागि साधन स्रोत उपलब्धताको जाँच गर्न र क्रियाकलाप कार्यान्वयनमा भएको प्रगतिको मूल्याङ्कन गरी पृष्ठपोषणसहित आवश्यक निर्णय वा निर्देशन वा सिफारिस भएमा समयमै क्रियाकलाप कार्यान्वयनको सुनिश्चितता हुने हुँदा प्रस्तुत कार्य योजना कार्यान्वयनको क्रममा क्रियाकलापको प्रकृति अनुसार देहायका निकायले अनुगमन विधि र प्रक्रिया आपसी समन्वयमा तय गरी आ-आफ्नो कार्यक्षेत्र र जिम्मेवारी अनुरूप निरन्तर अनुगमन गर्नेछन। अनुगमनको कार्यमा प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयबाट सहजीकरण हुनेछ। अनुगमन गर्ने निकायबाट प्राप्त हुने पृष्ठपोषणसहितको निर्देशन अनुरूप कार्ययोजना बमोजिमका क्रियाकलाप यथाशिघ्र कार्यान्वयनको लागि प्रमुख जिम्मेवार निकाय तथा सहयोगी निकायमा पठाइनेछ।

(क) संघीय संसद, प्रतिनिधि सभा सार्वजनिक लेखा समिति (संसदीय समिति)
(ख) नेपाल सरकार प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
(ग) प्रदेश सरकार
(घ) स्थानीय तह नगर/गाउँ कार्यपालिका
(ङ) अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग
(च) राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र
(छ) सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनी लाउण्डरिङ्ग) निवारण ऐन २०६४ को दफा ८ बमोजिम गठित राष्ट्रिय समन्वय समिति
(ज) राष्ट्रिय योजना आयोग
(झ) नेपाल राष्ट्र बैंक
(ञ) सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय
(ट) जिल्ला प्रसासन कार्यालय
(ठ) निजी संस्थाका नियमनकारी निकाय नेपाल चार्टर्ड एकाउण्टेण्ट संस्था (ICAN)

३.८ महासन्धिका प्रावधान, कार्ययोजना कार्यान्वयनको चुनौती र अवसर

नेपाल सन् २०११ फेब्रुअरी २३ देखि नै भ्रष्टाचार विरुद्धको संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासन्धिको पक्ष राष्ट्र भएको हो। भ्रष्टाचार विरुद्धको संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासन्धि, २००३ मा मुख्यतः भ्रष्टाचार निवारणका उपायहरू, अपराधीकरण र कानून कार्यान्वयन, अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग तथा समन्वय, सम्पत्ति फिर्ता, प्राविधिक सहायता र सूचना आदान प्रदान लगायतका व्यवस्थाहरू रहेका र महासन्धिका अधिकांश प्रावधानहरूलाई नेपालका प्रचलित कानून, नीतिगत एवं संस्थागत व्यवस्थाले सम्बोधन गरिरहेका भए तापनि विश्वमा नविनतम प्रविधिको विकाससंगै भ्रष्टाचारको स्वरुप र भ्रष्टाचारबाट आर्जित सम्पत्तिको स्थानान्तरणमा नयाँ नयाँ चुनौतीपूर्ण आयामहरू देखा परिरहेको सन्दर्भमा महासन्धिका व्यवस्था अनुरूप समय सापेक्ष नयाँ कानूनहरू निर्माण गर्नुपर्ने र कतिपय प्रचलित कानून एवं संस्थागत व्यवस्थालाई थप संशोधन, परिमार्जन वा सुधार गर्दै अगाडी बढ्नुपर्ने आवश्यकता छ। नेपालले भ्रष्टाचार विरुद्धमा अवलम्बन गर्ने राष्ट्रिय रणनीति, कार्यनीति र कार्ययोजना नै भ्रष्टाचार विरुद्धको संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासन्धिका

प्रावधानको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने प्रतिवद्धतायुक्त दस्तावेज भएकोले भ्रष्टाचार निवारण गरी "भ्रष्टाचारमुक्त तथा सदाचारयुक्त समाज" को परिकल्पना साकार पार्न प्रस्तुत कार्ययोजना तयार गरिएको छ।

भ्रष्टाचार विरुद्धको राष्ट्रिय रणनीति, कार्यनीति र सो अनुरूप गर्नुपर्ने क्रियाकलापको व्यवहारिक रूपमा प्रभावकारी कार्यान्वयन गरी परिणामयुक्त बनाउन आवश्यक नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था, भ्रष्टाचार नियन्त्रणमा निरोधात्मक एवं दण्डात्मक उपाय अवलम्बन गर्न जिम्मेवार निकायहरूको संस्थागत क्षमता सुदृढीकरण र पर्याप्त स्रोत, साधन तथा दक्ष जनशक्तिको आवश्यकता पर्ने हुँदा एकातर्फ मुलुकको विद्यमान आर्थिक स्थिति, सीमित स्रोत, साधन र अपर्याप्त दक्ष जनशक्तिको कारण कार्ययोजना कार्यान्वयनमा कठिनाई एवं वाधा उत्पन्न हुन सक्ने र अर्को तर्फ मुलुकको राजनीतिक स्थिरता र भ्रष्टाचार विरुद्धको प्रतिबद्धताको सन्दर्भमा राजनीतिक दलहरूको वास्तविक सोच एवं कार्यशैलीले पनि प्रस्तुत कार्ययोजनाको सफल कार्यान्वयनमा प्रभाव पार्ने तथ्यलाई अस्वीकार गर्न सकिने अवस्था छैन। तथापि राज्यमा उपलब्ध स्रोत, साधनको किफायत प्रयोग, दक्ष, सक्षम जनशक्तिको परिपूर्ति एवं अभिवृद्दि गर्दै कार्ययोजनाको सफल कार्यान्वयनको लागि आवश्यक नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था र संस्थागत सुदृढीकरण गर्नु पर्नेछ। प्रस्तुत कार्ययोजनाको कार्यान्वयनबाट नेपालले अन्तर्राष्ट्रिय समुदाय समक्ष भ्रष्टाचार विरुद्धको संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासन्धि प्रतिको दायित्व पूर्ण परिपालना गरेको महसुस गराउनुको साथै राष्ट्रिय रूपमा भ्रष्टाचारमुक्त तथा सदाचारयुक्त राष्ट्र निर्माण भएको अनुभूति गर्न पाउने अवसर प्राप्त हुनेछ।

३.९ महासन्धिको व्यवस्था अनुरूप कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि गर्नुपर्ने मुख्य कानूनी संस्थागत सुधारः

भ्रष्टाचार विरुद्धको संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासन्धिका प्रावधानहरू कार्यान्वयन गर्न नेपालले यस अघि लागू गरेको भ्रष्टाचार विरुद्धको राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्ययोजना, २०६९ मा तत्काल विद्यमान विभिन्न कानूनहरूमा संशोधन गर्ने तथा नयाँ कानूनहरूको समेत निर्माण गर्ने गरी कानूनी सुधार र संरचनागत क्षमता सुदृढीकरण क्रियाकलाप सम्पन्न गर्ने गरी कार्ययोजना निर्माण गरेको थियो। उक्त कार्ययोजनामा सुधार गर्नुपर्ने भनी उल्लेखित कानूनहरू मध्ये केही कानूनहरू विस्थापित भई नयाँ कानूनहरू निर्माण भएका र केही कानूनहरू संशोधन भएका, केही कानूनहरू संसदमा विचाराधीन रहेका र कतिपय कानूनहरू यथावत रूपमा हालसम्म कायमै रहेको अवस्था रहेको छ।

उक्त कार्ययोजना लागू भए पश्चात् निर्माण वा संशोधन भएका निर्वाचन र राजनैतिक दल सम्बन्धी कानूनहरूमा चन्दा, आर्थिक सहायता, फजुल खर्च नियन्त्रण सम्बन्धी स्पष्ट व्यवस्था नभएको, न्यायपरिषद् ऐन, २०७३ मा न्यायाधीशहरूको गैर कानूनी सम्पत्ति आर्जन, घूस रकम लेनदेन लगायत अन्य भ्रष्टाचारको कसूरको अनुसन्धान, छानबिन, मुद्दा दायर गर्ने र फैसला गर्ने कुनै स्पष्ट कानूनी व्यवस्था र संरचना नतोकिएको, राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ र बैंक तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी ऐन, २०७३ मा क्रिप्टो करेन्सी सम्बन्धी कसूरको कुनै स्पष्ट परिभाषा र व्यवस्था नभएकोले ती कानूनहरूमा समेत महासन्धिको भावना अनुरूप आवश्यक व्यवस्था भएको देखिँदैन।

अघिल्लो कार्ययोजना लागू भएपश्चात् संशोधन भएका कानूनहरू महासन्धिका प्रावधान अनुरूपका भावना समेट्ने गरी पुनः संशोधन गर्नुपर्ने अवस्था रहेको र अघिल्लो कार्ययोजना बमोजिमका नयाँ कानून निर्माण

तथा संरचनागत सुदृढीकरणका समेतका बाँकी कार्यहरू सम्पन्न गर्नुपर्ने अवस्था समेतलाई मध्यनजर गर्दै सार्वजनिक र निजी क्षेत्रमा हुने भ्रष्टाचारजन्य क्रियाकलापको जोखिम, नवीनतम प्रविधिको उपयोग एवं उपायहरूबाट भ्रष्टाचार नियन्त्रण, भ्रष्टाचार नियन्त्रणमा संलग्न जनशक्तिको क्षमता विकास तथा अभियोजन नीति र अन्तर्राष्ट्रिय समन्वय एवं सहकार्यको माध्यबाट भ्रष्टाचार नियन्त्रण समेतका विशेषतः पाँचवटा क्लष्टरमा विभाजन गरी भ्रष्टाचार निवारणका उपाय स्वरूप प्रस्तुत भ्रष्टाचार विरुद्धको दोस्रो राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्ययोजना, २०८२ निर्माण गरिएको छ। भ्रष्टाचार विरुद्धका पाँचवटा रणनीति र सो बमोजिम क्लष्टर गरिएको कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि देहाय बमोजिमको कानूनी तथा संस्थागत सुधार गर्नुपर्ने देखिएको छः-

३.९.१ निर्माण गर्नुपर्ने नीति, सन्धी सम्झौता र मापदण्ड, दिग्दर्शनहरु

- **Open Data Policy** (सरकारी बजेट, खर्च, आयोजनाको स्थिति, सरकारी तलव भत्ता लगायतको तथ्याङ्क एवं सूचना खुला रूपमा एकै पोर्टलमा राख्ने गरी)
- **अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौता** (पारस्परिक कानूनी सहायता, कसूरजन्य सम्पत्ति खोज अनुसन्धान, सम्पत्ति जफत र फिर्ता सम्बन्धी व्यवस्थाहरू समेट्ने गरी)
- **अन्य**- अभियोजन सम्बन्धी निर्देशिका, मापदण्ड वा दिग्दर्शन निकायगत आचार संहिता

३.९.२ संशोधन गर्नुपर्ने ऐनहरुः

- **अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग ऐन, २०४८** (नीतिगत भ्रष्टाचार, नेपाल स्थित विदेशी सङ्घ संस्थाका पदाधिकारीको भ्रष्टाचारजन्य कार्य समेत अनुसुन्धानमा समेट्ने गरी)
- **विशेष अदालत ऐन, २०५९** (भ्रष्टाचार निवारण ऐन २०५९ तथा अ.दु.अ.आ. ऐन सँग तादात्म्य हुने गरी)
- **निर्वाचन सम्बन्धी कानूनहरुः** राजनैतिक दल सम्बन्धी ऐन, २०७३; स्थानीय तह निर्वाचन ऐन, २०७३; निर्वाचन आयोग ऐन, २०७३ र निर्वाचन (कसूर र सजाय) ऐन २०७३, (चन्दा, आर्थिक सहायता, फजुल खर्च नियन्त्रण गर्ने गरी)
- **न्यायपरिषद् ऐन, २०७३** (न्यायाधीशहरूको गैर कानूनी सम्पत्ति आर्जन, घुस रकम लेनदेन लगायत अन्य भ्रष्टाचारको कसूरको अनुसन्धान, छानविन, मुद्दा दायर गर्ने र फैसला गर्ने स्पष्ट कानूनी व्यवस्था र संरचना तोक्ने गरी)
- **महाअभियोग (कार्यविधि नियमित गर्ने) ऐन, २०५९** (महाअभियोगको प्रस्ताव दर्ता भएपछि निलम्वन हुने र दुई महिनाभित्र महाअभियोगको कारबाही टुङ्गो लगाउनु पर्ने र महाअभियोगको प्रस्ताव पारित भएमा भ्रष्टाचारजन्य कसूरमा समेत अनुसन्धान गर्न सिफारिस गर्न सक्ने गरी आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्ने गरी)
- **सैनिक ऐन, २०६३** (भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ सँग तादाम्य हुने गरी)
- **प्रमाण ऐन, २०३१** (डिजिटल प्रमाणलाई पूर्ण प्राथमिक प्रमाणको रूपमा ग्रहण गर्ने गरी)

- **<u>मुलुकी देवानी कार्यविधि संहिता २०७४ को लिखत पारित सम्बन्धी व्यवस्था:</u>** (घर जग्गा खरिद बिक्री मा वैंक स्टेटमेण्ट र सो को भौचर वा A/C Payee चेक समेत पेश नगरी घर जग्गाको लिखत पारित गर्न गराउन नपाउने प्रावधान समेट्ने गरी)
- **<u>सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३</u>** (उपभोक्ता समिति मार्फत् हुने कार्यलाई व्यवस्थित, पारदर्शी तथा उत्तरदायी बनाउने गरी)
- **<u>राष्ट्र वैंक ऐन, २०५८</u>** (क्रिप्टो करेन्सी सम्बन्धी कसूर समेतमा स्पष्टता हुने गरी)
- **<u>वैंक तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी ऐन, २०७३</u>** (निजी क्षेत्रमा हुने अनियमितता समेतलाई भ्रष्टाचारजन्य कसूर कायम गर्ने र क्रिप्टो करेन्सी कसूरलाई समेत स्पष्ट गर्ने गरी संशोधन गर्ने वा क्रिप्टो सम्पत्ति सम्बन्धी समर्पित नयाँ कानून निर्माण गर्ने)
- **<u>निजी क्षेत्रसँग सम्बन्धित प्रचलित कानूनहरू</u>** -साझेदारी ऐन २०२०, संस्था दर्ता ऐन २०३४, प्राईभेट फर्म रजिष्ट्रेशन ऐन २०१४, निर्माण व्यवसाय ऐन, २०५५, नेपाल चार्टर्ड एकाउण्टेण्ट ऐन, २०५३, दूरसञ्चार ऐन २०५३, नागरिक उड्डयन प्राधिकरण ऐन २०५३, बीमा ऐन २०७९, सहकारी ऐन, २०७४ समेत (घुस लेनदेन, अनुदान दुरुपयोग, आम्दानी खर्चको हिसाव हेरफेर गर्ने वा अभिलेख नजनाउने, नभएको खर्च देखाउने, गलत लिखत प्रयोग गर्ने वा स्रेष्ता नष्ट गर्ने, लेखापरीक्षणका स्थापित मापदण्डको उल्लङ्घन गर्ने, कर राजस्व छल्ने कार्य समेतलाई भ्रष्टाचारजन्य कसूर कायम गरी दण्डनीय बनाउने गरी)

३.९.३ निर्माण गर्नुपर्ने नयाँ ऐनहरू

- **<u>निजामती सेवा ऐनः</u>** (सरुवामा पहुँच, शक्ति, घुस लेनदेन र बिचौलिया निस्तेज गर्न स्वचालित चक्रीय प्रणाली अनुरूप सरुवा हुने व्यवस्था समेट्ने गरी)
- **<u>सम्पत्ति विवरण सार्वजनिक गर्ने सम्बन्धी ऐनः</u>**- (राष्ट्रसेवक लगायत सवै सार्वजनिक पदाधिकारीहरूको सम्पत्ति विवरण, सम्पत्तिको स्रोत सहितको सम्पत्ति इतिहास खुल्ला राख्ने, सम्पत्ति विवरण हरेक वर्ष अध्यावधिक गर्नुपर्ने र गलत विवरण पेश गर्ने सार्वजनिक पदाधिकारीलाई सजाय गर्ने गरी वाध्यकारी कानूनी व्यवस्था समेट्ने गरी)
- **<u>स्वार्थको द्वन्द सम्बन्धी ऐनः</u>** (विभिन्न कानूनमा छरिएर रहेका व्यवस्थालाई एकीकृत गर्ने गरी स्वार्थको द्वन्द सम्वन्धी कानून निर्माण गर्ने)
- **<u>सुराकीको संरक्षण सम्बन्धी ऐनः</u>** (विभिन्न कानूनमा छरिएर रहेका जाहेरवाला साक्षी र सुराकीको संरक्षण सम्बन्धी व्यवस्थालाई एकीकृत गर्ने गरी)
- **<u>राष्ट्रिय सतर्कता सम्बन्धी ऐनः</u>** (अनुचित कार्यको अनुसन्धान तथा कारबाही गर्ने अधिकार दिने गरी)
- **<u>विद्युतीय कारोवार सम्बन्धी ऐनः</u>** (डिजिटल प्रमाणको प्रकृति, प्रमाणित गर्ने निकाय र अधिकारी स्पष्टता गर्ने गरि)
- **<u>कम्पनी ऐनः</u>** (पूंजी वृद्धि, शेयर खरिद बिक्री समेतका अभिलेख राख्ने कार्य वैंक स्टेटमेण्टका आधारमा मात्र गर्ने गरी)

- **निजी क्षेत्रमा हुने भ्रष्टाचारजन्य कार्य नियन्त्रण सम्बन्धी ऐनः** (निजी क्षेत्रमा हुने भ्रष्टाचारजन्य कार्यको परिभाषा, निजीक्षेत्रबाट हुने भ्रष्टाचारको कसूर र सजाय, अनुसन्धान, तहकिकात गर्ने, अभियोजन गर्ने र मुद्दा हेर्ने निकाय समेत तोक्ने गरी)

३.९.४ संरचनागत सुधार (९ वटै निकायको संरचनागत सुधारका बुँदा लेख्नु उपयुक्त हुने)

- विशेष अदालत (सुविधा सम्पन्न भवन सहित प्रविधिमैत्री र साधन स्रोत सहित क्षमता अभिवृद्धि गर्ने गरी)
- अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग
- महालेखापरीक्षकको कार्यालयमा (अ.दु.अ.आ. र म.ले.प. दुवैमा प्रविधि विश्लेषक, डिजिटल फरेन्सिक विशेषज्ञ सहितको स्वतन्त्र प्रविधि एकाईको स्थापना समेत गर्ने गरी)
- महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय (जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि सहित प्रविधिमैत्री बनाउने गरी)
- कसूरजन्य सम्पत्ति व्यवस्थापन विभाग (साधन श्रोत सम्पन्न र प्रविधिमैत्री बनाई सक्षमता अभिवृद्धि गर्ने गरी)
- सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग र राजस्व अनुसन्धान विभाग (पुनः संरचना गरी स्वतन्त्र निकायहरूको रूपमा स्थापित गरी क्षमता अभिवृद्धि गर्ने गरी)
- फैसला कार्यान्वयन निर्देशनालय (साधन स्रोत सहित प्रविधिमैत्री बनाउने गरी)
- वित्तीय जानकारी इकाई (Strategic Analysis, Operational Analysis समेतको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने गरी)
- सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय (सरकारी तथा सार्वजनिक खरिद प्रक्रिया पारदर्शि र पूर्ण रूपमा अनलाईन समेत गर्ने गरी)

परिच्छेद- ४
कार्ययोजनाको वृहत् तालिका

रणनीति १: भ्रष्टाचारको उच्च जोखिम रहेका क्षेत्रमा प्रभावकारी निगरानी प्रणालीको व्यवस्था गरी भ्रष्टाचारजन्य कार्यप्रति शून्य सहनशीलताको नीति लिईनेछ।						
क्र.सं.	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	समयावधी	अनुगमन गर्ने निकाय	सूचक
१.	सबै सार्वजनिक निकायले आ-आफ्नो क्षेत्रमा सेवा प्रवाह सरलीकृत गर्न कार्यालय सञ्चालन कार्यविधि वा निदेशिका (SOP) निर्माण गर्ने।	सबै सार्वजनिक निकाय	तीन तहका सरकार	१ वर्ष	तीन तहका सरकार	सबै निकायको सेवा प्रवाह सरलीकृत सम्बन्धी SOP तर्जुमा भई कार्यान्वयनमा आएको हुने।
२.	राष्ट्रसेवक कर्मचारी र सम्पूर्ण सार्वजनिक पदाधिकारीको सम्पत्ति विवरण, तलव, भत्ता, कार्यरत स्थान समेतको ऐतिहासिक विवरण खुल्ला राख्ने, सम्पत्ति	सङ्घीय मामिला मन्त्रालय, सेवा समुहसँग सम्बन्धित मन्त्रालयहरू	सङ्घीय संसद, सार्वजनिक लेखा समिति	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	सम्पत्ति विवरण, तलव, भत्ता, कार्यरत स्थान समेतको इतिहासको विवरण खुल्ला राख्ने, सम्पत्ति विवरण हरेक वर्ष अध्यावधिक गर्नुपर्ने र गलत विवरण पेश गर्ने सार्वजनिक पदाधिकारीलाई सजाय गर्ने गरी बाध्यकारी कानूनी व्यवस्था भएको हुने।

	विवरण हरेक वर्ष अध्यावधिक गर्नुपर्ने र गलत विवरण पेश गर्ने सार्वजनिक पदाधिकारीलाई सजाय गर्ने गरी कानूनी व्यवस्था गर्ने।					
३.	अनुचित कार्यको अनुसन्धान तथा कारबाही गर्ने अधिकार सहित राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्रलाई अधिकार सम्पन्न र प्रभावकारी बनाउन छुट्टै कानून तर्जुमा गर्ने।	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, अर्थ मन्त्रालय र राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र	१ वर्ष	संसदीय समिति	राष्ट्रिय सतर्कता सम्बन्धी छुट्टै कानून निर्माण भई कार्यान्वयन भएको हुने।
४.	नीतिगत भ्रष्टाचारका विषयलाई भ्रष्टाचारको परिभाषा र दायरामा समेट्ने।	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय र व्यवस्थापिका संसद	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	१ वर्ष	संसद, संसदीय समिति	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग ऐनमा नीतिगत भ्रष्टाचारको परिभाषा हुने र नीतिगत काम कारबाहीलाई समेत भ्रष्टाचारको दायरामा समेट्ने गरी संशोधन भएको हुने।
५.	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग ऐन तथा सम्बद्ध नियमावलीमा संशोधन	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	१ वर्ष	संसदीय समिति	ऐन तथा नियमावलीमा संशोधन भई आय गणना सूत्र र मापदण्ड तय गर्ने।

	गरी आय गणना सूत्र र मापदण्ड तय गर्ने।					
६.	उपभोक्ता समिति मार्फत् हुने कार्यलाई व्यवस्थित, पारदर्शी तथा उत्तरदायी बनाउन कानून संशोधन वा निर्माण गर्ने।	कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	उपभोक्ता समितिमार्फत् हुने कार्यलाई व्यवस्थित, पारदर्शी तथा उत्तरदायी बनाउन सार्वजनिक खरिद ऐन २०६३ मा संशोधन भएको हुने वा सो सम्बन्धी नयाँ कानून निर्माण भएको हुने।
७.	नेपालस्थित विदेशी नियोगका सार्वजनिक पदाधिकारी र अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाका पदाधिकारीका सम्बन्धमा समेत भ्रष्टाचार सम्बन्धी अनुसन्धान, छानबिन गरी मुद्दा दायर गर्ने गरी आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्ने। (Geneva convention ले के भन्छ?)	कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग।	१ वर्ष	संघीय संसद, संसदीय समिति	नेपाल स्थित विदेशी नियोगका सार्वजनिक पदाधिकारी र अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाका पदाधिकारीका सम्बन्धमा समेत भ्रष्टाचारको कसूरमा अनुसन्धान छानबिन गर्न सक्ने गरी भ्रष्टाचार निवारण ऐन २०५९ र अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग ऐन २०४८ मा संशोधन भएको हुने।
८.	भ्रष्टाचारजन्य कसूरहरूमा भ्रष्टाचार निवारण ऐनका प्रावधानहरूसँग	रक्षा मन्त्रालय	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	१ वर्ष	संघीय संसद, संसदीय समिति	सैनिक ऐनमा संशोधन भएको हुने।

	तादात्म्य कायम गर्ने गरी प्रचलित सैनिक ऐन संशोधन गर्ने।		कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय			
९.	भ्रष्टाचारजन्य कसूरमा भ्रष्टाचार निवारण ऐनका प्रावधानहरूसँग तादात्म्य कायम गर्ने र न्याय परिषद्को पुर्नसंरचना गरी न्यायाधीशको गैर कानूनी सम्पत्ति आर्जन लगायतको अन्य भ्रष्टाचारजन्य कसूरको अनुसन्धान गरी मुद्दा दायर गर्ने र मुद्दा हेर्ने छुट्टै स्वतन्त्र निकायको व्यवस्था गर्ने।	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	न्याय परिषद्, सर्वोच्च अदालत	१ वर्ष	संसद, संसदीय समिति	न्याय परिषद् ऐनमा संशोधन र न्याय परिषदमा पुर्नसंरचना भएको हुने।
१०.	राजनीतिक दलसम्बन्धी ऐन र निर्वाचन सम्बन्धी ऐनमा संशोधन गरी राजनीतिक अभियानको लागि चन्दा र आर्थिक	कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	गृह मन्त्रालय, निर्वाचन आयोग	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, संसदीय समिति	राजनीतिक दलसम्बन्धी ऐन र निर्वाचन सम्बन्धी ऐनमा संशोधन भएको हुने।

	सहायता सम्बन्धी स्पष्ट कानुनी व्यवस्था गर्ने।					
११.	भ्रष्टाचारबाट आर्जित सम्पत्ति रोक्का, बरामद वा जफत सम्बन्धमा महासन्धिको व्यवस्था बमोजिम सम्वन्धित कानूनमा व्यवस्था गर्ने।	गृह मन्त्रालय	कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय नेपाल कानून आयोग	१ वर्ष	नेपाल सरकार	सम्बन्धित कानूनमा संशोधन भएको हुने।
१२.	तीनै तहका सरकारले प्रदान गर्ने व्यक्ति, फर्म तथा संस्थागत अनुदानलाई व्यवस्थित गर्न कानूनी व्यवस्था गर्ने।	अर्थ मन्त्रालय	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, सम्बन्धित अन्य मन्त्रालयहरू	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय, संसदीय समिति	व्यक्ति फर्म तथा संस्थागत अनुदानलाई व्यवस्थित गर्न कानून निर्माण भएको हुने।
१३.	संवैधानिक नियुक्तिलाई थप व्यवस्थित तथा पारदर्शी बनाउन Probity परिक्षण लगायतका आवश्यक व्यवस्था गर्ने।	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	निरन्तर	व्यवस्थापिका संसद	Probity test को व्यवस्था भएको हुने।
१४.	संवैधानिक निकायका पदाधिकारीहरू र सर्वोच्च अदालतका न्यायाधीशहरूलाई	कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	१ वर्ष	व्यवस्थापिका संसद	महाअभियोग (कार्यविधि नियमित गर्ने) ऐन, २०५९ मा निलम्बन हुने, दुई महिनाभित्र महाअभियोगको कारबाही टुङ्गो लगाउनु पर्ने र महाअभियोग

	महाअभियोगको प्रस्ताव दर्ता भएपछि दुई महिना निलम्वन हुने र दुई महिनाभित्र महाअभियोगको कारबाही टुङ्गो लगाउनु पर्ने र महाअभियोगको प्रस्ताव पारित भएमा महाअभियोग साथसाथै भ्रष्टाचारजन्य कसूरमा अनुसन्धान गर्न सिफारिस गर्ने गरी आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्ने।					पारित भएमा भ्रष्टाचारजन्य कसूरमा समेत अनुसन्धान गर्न सिफारिस गर्न सक्ने गरी आवश्यक व्यवस्था भएको हुने।
१५.	जोखिमका आधारमा सार्वजनिक पदमा रहेका पदाधिकारीको सम्पत्ति विवरण सार्वजनिक गर्ने गरी सम्पत्ति विवरण सम्बन्धी कानूनमा पुनरावलोकन गर्ने।	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय,	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	१ वर्ष	संसदीय समिति	जोखिमका आधारमा सार्वजनिक पदमा रहेका पदाधिकारीहरूको सम्पत्ति विवरण सार्वजनिक गर्ने गरी सम्पत्ति विवरण सम्बन्धी कानूनमा पुनरावलोकन भएको।
१६.	वित्तीय जानकारी एकाई (Financial Intelligence Unit) को	वित्तीय जानकारी इकाई	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, अर्थ मन्त्रालय,	निरन्तर	नेपाल राष्ट्र बैंक,	वित्तीय जानकारी एकाई को संस्थागत सुदृढीकरण भएको हुने।

	Strategic Analysis र Operational Analysis गर्ने क्षमता अभिवृद्धि गर्न संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने।		कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय			
१७.	सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा विचौलियाको भूमिका नियन्त्रण र सहज सेवा प्रवाहको लागि पूर्ण अनलाइन प्रणालीको व्यवस्था गर्ने।	सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय	विभाग र कार्यालयसँग सम्वन्धी सवै तालुक मन्त्रालयहरू	२ वर्ष	तीन तहको सरकार	सार्वजनिक सेवा प्रवाह गर्ने सवै विभाग र कार्यालयमा अनलाईन प्रणाली भई सेवाग्राहीले सोझै सर्वसुलभ सेवा प्राप्त गरेका हुने।
१८.	निजामती सेवाका कर्मचारीको सरुवामा पहुँच र शक्तिको दुरुपयोग, घुस लेनदेन, अनियमितता र विचौलियाको चलखेल नियन्त्रण गर्न सरुवामा चक्रीय प्रणाली अवलम्बन गर्ने गरी कानूनी व्यवस्था गर्ने र सो अनुरूपको सफ्टवेयरको निर्माण गर्ने।	संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	सम्बन्धित मन्त्रालयहरू र सूचना प्रविधि विभाग	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	स्वचालित चक्रिय प्रणाली अनुरूप सरुवा हुने व्यवस्था सहित निजामती सेवा ऐनको निर्माण/ संशोधन भएको हुने र सो अनुरूपको सफ्टवेयर निर्माण समेत भएको हुने।

१९.	जाहेरवाला, साक्षी र सुराकीको संरक्षण सम्बन्धी एकीकृत कानून निर्माण गर्ने	कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय।	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय	जाहेरवाला, साक्षी, सुराकीको संरक्षण सम्बन्धी एकीकृत कानून निर्माण भएको हुने।
२०.	सुराकी, साक्षी, जाहेरवाला तथा अनुसन्धानमा सघाउने अभियुक्तको संरक्षण सम्बन्धी कानूनको कार्यान्वयन प्रभावकारी बनाउने।	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, महान्यायाधिवक्त ाको कार्यालय	प्रहरी प्रधान कार्यालय	निरन्तर	गृह मन्त्रालय	सुराकी, साक्षी, जाहेरवाला तथा अनुसन्धानमा सघाउने अभियुक्तको संरक्षण सम्बन्धी कानूनको प्रभावकारी कार्यान्वयन भएको हुने।
२१.	भ्रष्टाचारको संभाव्य क्षेत्र, निकाय तथा पदको पहिचान (Risk mapping and mitigating strategy) गरी सो का आधारमा निगरानी, नियन्त्रण र अनुगमन गर्ने।	राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, तीनै तहका सरकार	निरन्तर	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	पहिचान, निगरानी र नियन्त्रण भएको हुने।
२२.	आचार संहिता निर्माण नभएका सार्वजनिक निकायमा यथाशीघ्र आचार संहिता निर्माण गर्ने।	सम्बन्धित सबै सार्वजनिक निकाय	राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र, अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	१ वर्ष	सबै तहका सरकार	सबै सार्वजनिक निकायमा आचार संहिता निर्माण भएको हुने।

२३.	आचार संहिताको कार्यान्वयनलाई बाध्यकारी बनाइ उल्लङ्घन भएमा विभागीय कारबाही हुने व्यवस्थाको सुनिश्चितता गर्ने।	सम्बन्धित मन्त्रालय	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र	१ वर्ष	तीनै तहको केन्द्रिय कर्मचारी निकाय(CPA)	आचार संहिताको कार्यान्वयनलाई बाध्यकारी बनाइ उल्लङ्घन भएमा विभागीय कारबाही हुने व्यवस्थाको सुनिश्चितता भएको हुने।
२४.	जोखिममा आधारित अनुसन्धान पद्धतिलाई सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण प्रणालीको सशक्त आधारस्तम्भका रूपमा अवलम्बन गर्ने।	सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, अर्थ मन्त्रालय, सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय प्रदेश र स्थानीय तहका सम्बन्धित मन्त्रालय	निरन्तर	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग प्रदेश र स्थानीय तह	भ्रष्टाचारको संभाव्य क्षेत्रहरूमा डिजिटल उपकरणको प्रयोग भएको हुने।
२५.	निकायगत आचारसंहिताको नियमित अनुगमन गरी सो को प्रतिवेदन गर्ने प्रणाली विकास गर्ने।	सम्बद्ध निकाय	राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र	२ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	अनुगमनको प्रतिवेदन गर्ने प्रणाली विकास गर्ने।
२६.	भ्रष्टाचारमा संलग्न कानूनी व्यक्तिको अपराधिक, देवानी र प्रशासनिक दायित्व स्थापत गरी खासगरी	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	कानून,न्यायतथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, नेपाल कानून आयोग	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	कानूनी व्यक्तिको आपराधिक, देवानी र प्रशासनिक दायित्व स्थापति गरी खासगरी फौजदारी दायित्व हुने गरी आवश्यक कानूनी व्यवस्था भएको हुने।

	फौजदारी दायित्व हुने गरी आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्ने।					

रणनीति २: नवीनतम प्रविधिको उपयोग तथा नागरिक सशक्तिकरणको माध्यमबाट सदाचारिता, जवाफदेहीता, पारदर्शितालाई प्रोत्साहित गर्दै भ्रष्टाचार विरूद्ध जनचेतनामूलक अभियान सञ्चालन गरिनेछ।						
क्र.सं.	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	समयावधी	अनुगमन गर्ने निकाय	सूचक
१.	भ्रष्टाचारको कसूरको अनुसन्धानमा नवीनतम विद्युतीय प्रविधिबाट प्रमाण सङ्कलन गर्न सक्ने, प्राप्त डिजिटल प्रमाणलाई पूर्ण प्राथमिक प्रमाणको रूपमा ग्रहण गर्ने गरी प्रमाण ऐन, २०३१ मा आवश्यक संशोधन गर्ने।	कानून न्याय तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालय, संसद	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण अनुसन्धान विभाग	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	डिजिटल प्रमाणलाई पूर्ण प्राथमिक प्रमाणको रूपमा ग्रहण गर्ने गरी प्रमाण ऐन, २०३१ मा संशोधन भएको हुने।
२.	डिजिटल प्रमाणको प्रकृति, प्रमाणित गर्ने निकाय र अधिकारी स्पष्टता गर्ने गरी विद्युतीय कारोवारका सम्बन्धमा नयाँ कानून निर्माण गर्ने।	सूचना प्रविधि तथा सञ्चार मन्त्रालय	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, प्रमाणीकरण	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	डिजिटल प्रमाणको प्रकृति, प्रमाणित गर्ने निकाय र अधिकारी स्पष्टता गरी नयाँ कानून निर्माण भएको हुने।

			नियन्त्रक को कार्यालय			
३.	सरकारी तथा सार्वजनिक कार्यालयको खरिद प्रक्रिया, वजेट वितरण लगायतका सम्पूर्ण सरकारी सेवामा डिजिटल प्रणाली अवलम्बन गर्ने।	अर्थ मन्त्रालय, सवै संघीय मन्त्रालय र प्रदेश मन्त्रालयहरू	सूचना प्रविधि तथा सञ्चार मन्त्रालय	२ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	सवै सरकारी काम कारबाही र सेवामा डिजिटल प्रणाली लागु भएको हुने।
४.	सार्वजनिक,सरकारी काम कारबाहीमा पारदर्शिता सुनिश्चित गर्न खर्च विवरण, ठेक्का प्रक्रिया, जग्गा रजिष्ट्रेसन, शेयर खरिद बिक्री र कर सङ्कलन लगायतका भ्रष्टाचारको वढी संभावना भएका क्षेत्रमा ब्लकचेन प्रयोगको व्यवस्था गर्ने।	अर्थ मन्त्रालय	आन्तरिक राजस्व विभाग, महालेखा नियन्त्रक कार्यालय, सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय, अख्तियार दुरुपयोग	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	ठेक्का प्रक्रिया, जग्गा रजिष्ट्रेसन, शेयर खरिद बिक्री र कर सङ्कलन जस्ता क्षेत्रमा ब्लकचेन प्रयोग भएको हुने।

			अनुसन्धान आयोग			
५.	नागरिक र सञ्चार माध्यमलाई निगरानी गर्न सहज हुने गरी सरकारी वजेट, खर्च, आयोजनाको स्थिति, सरकारी तलव भत्ता लगायतको सरकारी तथ्याङ्क,विवरण र सूचनाहरू सवै खुला रूपमा एकै पोर्टलमा राख्ने गरी खुल्ला डाटा नीति अवलम्बन गर्ने।	अर्थ मन्त्रालय	सूचना प्रविधि मन्त्रालय, सम्बन्धित मन्त्रालय हरू	२ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	सरकारी वजेट, खर्च , आयोजनाको स्थिति, सरकारी तलव भत्ता लगायतको तथ्याङ्क एवं सूचना सवै खुला रूपमा एकै पोर्टलमा राख्ने गरी Open Data Policy अवलम्बन गरिएको हुने।
६.	राजस्व, भन्सार, लगायतका क्षेत्रमा संदेशास्पद वित्तीय लेनदेन पहिचान गर्न Risk Flagging System सञ्चालन गरी स्वचालित निगरानीको व्यवस्था गर्ने।	अर्थ मन्त्रालय, नेपाल राष्ट्र वैंक	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय, आन्तरिक राजस्व विभाग दुरसञ्चार संस्थान, सार्वजनिक	२ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	Risk Flagging System स्थापना गरी स्वचालित निगरानीको व्यवस्था भएको हुने।

			खरिद अनुगमन कार्यालय ।			
७.	भ्रष्टाचारसम्बन्धी सूचना तथा पूर्व सूचना दिने कृत्रिम वौद्धिकता (Artificial Intelligence) लगायतका multiuser संस्थागत सफ्टवेयर निर्माण गर्ने।	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	अर्थ मन्त्रालय, राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र, सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय	२ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	कृतिम बौद्धिकता लगायतका बहुप्रयोगकर्ता संस्थागत सफ्टवेयर निर्माण भएको हुने।
८.	भ्रष्टाचारजन्य कसूरको अनुसन्धानमा कृत्रिम वौद्धिकता (Artificial Intelligence) वा अनियमितता डिटेक्सनबाट स्वतः अनुसन्धान शुरु गर्ने गरी स्वचालित अनुसन्धान प्रक्रिया (Suo moto Investigation) Text	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग	गृह मन्त्रालय, सूचना प्रविधि तथा सञ्चार मन्त्रालय	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	स्वचालित अनुसन्धान प्रक्रिया (Suo moto Investigation) को प्रभावकारी रूपमा अवलम्बन भएको हुने।

	को प्रभावकारी रूपमा अवलम्बन गर्ने।					
९.	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग र महालेखापरीक्षकको कार्यालयमा प्रविधि विश्लेषक, डिजिटल फरेन्सिक विशेषज्ञ सहितको स्वतन्त्र प्रविधि एकाईको स्थापना गर्ने।	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, महालेखापरीक्षकको कार्यालय	गृह मन्त्रालय, अर्थ मन्त्रालय	२ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग र महालेखापरीक्षकको कार्यालयमा प्रविधि विश्लेषक, डिजिटल फरेन्सिक विशेषज्ञ सहितको स्वतन्त्र प्रविधि एकाईको स्थापना भएको हुने।
१०.	भ्रष्टाचारको गुनासो सहज रूपमा अनलाईन वा मोवाईलबाट दर्ता गर्न सकिने प्लेट फर्म निर्माण गर्ने र उजुरीको ट्र्याकिङ्ग प्रणाली सहित जवाफदेहिताको सुनिश्चित गर्ने।	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्दान विभाग	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय, दुरसञ्चार संस्थान	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	अनलाइन वा मोवाइलबाट उजुरी दर्ता गर्न सकिने प्लेट फर्म निर्माण र उजुरीको टयाकिङ्ग प्रणाली सहित जवाफदेहिता सुनिश्चित भएको हुने।
११.	सरकारी तथा सार्वजनिक खरिद प्रक्रियालाई पूर्ण रूपमा अनलाईन प्रणालीमा आवद्ध गर्ने	अर्थ मन्त्रालय	सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय, सूचना	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	सबै सरकारी तथा सार्वजनिक खरिद प्रक्रिया पूर्ण रूपमा अनलाईन पद्धतिमा गएको हुने।

			प्रविधि विभाग			
१२.	सार्वजनिक, सरकारी कार्यालयको उपस्थिति प्रणालीमा वायोमेट्रिक हाजिरी प्रणाली अनिवार्य गर्ने	सम्वन्धित सवै मन्त्रालयहरू	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	सवै सरकारी तथा सार्वजनिक निकाय तथा कार्यालयहरूमा वायोमेट्रिक हाजिरी अनिवार्य भएको हुने।
१३.	नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहबाट हुने सबै प्रकारको भुक्तानी Electronic Fund Transfer- EFT मार्फत गर्ने।	अर्थ मन्त्रालय, सम्वन्धित सबै मन्त्रालय/ निकाय, प्रदेश सरकार, स्थानीय तह	महालेखा नियन्त्रक को कार्यालय, नेपाल राष्ट्र वैंक	निरन्तर	नेपाल सरकार	नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहबाट हुने भुक्तानी Electronic Fund Transfer- EFT मार्फत भएको हुने
१४.	भ्रष्टाचारको जोखिम रहेका मालपोत, यातायात र कम्पनी रजिष्ट्रार कार्यालय लगायतका सरकारी निकायमा निगरानीको लागि अनिवार्य CCTV को व्यवस्था गर्ने	सम्वन्धित मन्त्रालयहरू	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय	भ्रष्टाचारको वढी जोखिम रहेका कार्यालयहरूमा CCTV को व्यवस्था भएको हुने।

१५.	नेपालका स्थानीय तह सम्मका कार्यालयहरूमा उच्च गतिको इन्टरनेट पहुँच को व्यवस्था गर्ने।	सूचना प्रविधि तथा सञ्चार मन्त्रालय	सूचना प्रविधि विभाग, दुरसञ्चार संस्थान	२ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	नेपालका सवै स्थानमा इन्टरनेटको व्यवस्था भएको हुने।
१६.	सरकारी कर्मचारी, वैंक कर्मचारी, प्रविधि विज्ञ, प्रहरी समेतलाई डिजिटल साक्षरता लगायतको प्रविधि प्रयोगमा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।	सम्वन्धित मन्त्रालयहरू	नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान, नेपाल राष्ट्र वैंक, प्रहरी तालिम केन्द्र	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	तालिम मार्फत क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने।
१७.	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, प्रहरी कार्यालय, सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग, सूचना प्रविधि विभाग र न्यायपालिका बीच सूचनाको द्रुत आदान प्रदान र समन्वय कायम गर्ने गरी प्रभावकारी सूचना तथा समन्वय संयन्त्रको स्थापना गर्ने।	सूचना प्रविधि तथा सञ्चार मन्त्रालय	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, सूचना प्रविधि विभाग	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	प्रभावकारी सूचना तथा समन्वय संयन्त्रको स्थापना भएको हुने।

१८.	क्रिप्टो सम्पत्ति, टोकन वा NFT (Non Fungible Token) सम्बन्धमा नीतिगत स्पष्टता गर्ने, सीमापार कारोबार अनुगमन सम्बन्धी रूपरेखा निर्माण र Block Chain Surveillance Tool प्रयोग गर्ने गरी ब्लकचेन निगरानी प्रणाली स्थापना गर्ने।	अर्थ मन्त्रालय	नेपाल राष्ट्र वैंक, राजस्व अनुसन्धान विभाग, नेपाल प्रहरी	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	क्रिप्टो सम्पत्ति, टोकन वा NFT (Non Fungible Token) सम्बन्धमा नीतिगत स्पष्टता र Cross-Border Tranction Monitoring सम्बन्धी Framework र ब्लकचेन निगरानी प्रणाली स्थापना भएको हुने।
१९.	क्रिष्टो सम्बन्धी परिभाषा गर्ने, भ्रष्टाचारजन्य क्रियाकलापबाट आर्जित सम्पत्ति आङ्ककवादी गतिवधिमा प्रयोग गर्नबाट रोक्न र क्रिप्टो कारोवारलाई नियन्त्रण गर्न ब्लक चेन, स्मार्ट कन्टयाक्ट, मिक्सिङ टुल्सहरू प्रयोग गर्ने, Crypto Traffic Detection System (नेपालबाट एक्सचेन्जमा प्रत्यक्ष पहुँच रोक्न), Financial Fraud Analytics System (क्रिप्टो खरिद बिक्री मा प्रयोग हुने वैंक खाताहरू पहिचान गर्न) र Unified KYC Data Infrastructure , Biometric and Document Verification , Risk based Scoring समेतका माध्यमबाट	अर्थ मन्त्रालय	कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, नेपाल राष्ट्र वैंक, नेपाल प्रहरी	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	क्रिप्टो सम्बन्धी स्पष्ट व्यवस्था हुने गरी नेपाल राष्ट्र वैंक ऐनमा संशोधन भएको हुने वा सो सम्बन्धी छुट्टै क्रिप्टो सम्पत्ति सम्बन्धी समर्पित नयाँ कानून निर्माण भएको हुने।

	फर्जि खाताबाट हुने क्रिप्टो कारोवार रोक्ने गरी नेपाल राष्ट्र वैंक ऐन, २०५८ मा संशोधन गर्ने वा आवश्यक नयाँ कानूनको निर्माण गर्ने।					
२०.	क्रिप्टो कारोवार नियन्त्रणलाई प्रभावकारी बनाउन अख्तियारदुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, नेपाल राष्ट्र बैक, नेपाल दूरसञ्चार प्राधिकरण, सूचना तथा संचार मन्त्रालय, साईवर व्यूरो तथा अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाहरू INTERPOL, FATE (Financial Action Task Force), Block Chain Analysis Firms बीचमा सहकार्य समन्वय गर्ने।	अर्थ मन्त्रालय, नेपाल राष्ट्र वैंक	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, नेपाल प्रहरी	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय।	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सङ्घ संस्था बीच संस्थागत सहकार्य र समन्वय भएको हुने।
२१.	नागरिक समाज, गैरसरकारी तथा सामुदायिक संस्थाहरूको सक्रिय सहभागितामा भ्रष्टाचार विरुद्धको सचेतनामूलक कार्यक्रम सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहमा सञ्चालन गर्ने।	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग,	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय,	निरन्तर	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	वार्षिक रूपमा आयोजना गरीएका सचेतनामूलक कार्यक्रमको सङ्ख्या।

		राष्ट्रिय सतर्कता केन्द, सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग, राजस्व अनुसन्धान विभाग	रेडियो नेपाल, नेपाल टेलिभिजन लगायतक ा सञ्चार माध्यम, नागरिक समाज प्रदेश र स्थानीय तह			
२२.	विश्वविद्यालय एवं विद्यालयस्तरको पाठ्यक्रममा "भ्रष्टाचार समाज विरुद्धको अपराध" भन्ने विषयलाई समावेश गरी भ्रष्टाचार विरुद्ध सामाजिक सचेतना जगाउने।	शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र,	निरन्तर	राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र	विद्यालयस्तरको पाठ्यक्रममा भ्रष्टाचार समाज विरुद्धको अपराध भन्ने विषय समावेश भएको हुने।

			पाठ्यक्रम विकास केन्द्र			
२३.	भ्रष्टाचार विरुद्धको जनचेतना अभिवृद्धिका लागि सूचना शिक्षा तथा सञ्चार (Information Education Communication) सामाग्रीको तयारी र वितरण गर्ने।	तीनै तहका सरकार, अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र	शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय प्रदेश र स्थानीय तह	निरन्तर	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	सूचना शिक्षा तथा सञ्चार सामाग्रीको तयारी र वितरण भएको हुने
२४.	भ्रष्टाचार विरुद्ध नागरिक निगरानी संस्था (Citizen Jury) गठन र विस्तार गर्ने।	स्थानीय तह	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग,रा	५ वर्ष		भ्रष्टाचार विरुद्ध सबै जिल्लामा नागरिक निगरानी संस्था (Citizen Jury) गठन तथा विस्तार भएको हुने।

Government should also fund civic institutions for specific accountability projects.

			ष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र, सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग, नागरिक समाज				

रणनीति ३ः निजी क्षेत्र लगायत सबै प्रकारका भ्रष्टाचारजन्य कार्यलाई अपराधीकरण गर्दै कानूनी व्यवस्थाको सुधार एवं प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिनेछ र राज्यलाई हानि नोक्सानी भएको वा अनुचित लाभ लिए दिएकोमा बाहेक दुष्कृतिजन्य कार्य सच्चाउन अवसर प्रदान गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ।						
क्र.सं.	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	समयावधी	अनुगमन गर्ने निकाय	सूचक
१.	सहकारी क्षेत्र र सार्वजनिक वा निजी कम्पनी वा अन्य कुनै निजी सङ्घ, संस्थामा हुने भ्रष्टाचारको परिभाषा, भ्रष्टाचारजन्य कसूर र सजाय, निजीक्षेत्रको सम्पत्ति हिनामिना वा नोक्सानीको विगो भराउने, अनुसन्धान,तहकिकात एवं अभियोजन गर्ने निकाय तथा मुद्दा हेर्ने निकाय समेत तोक्ने गरी छुट्टै नयाँ भ्रष्टाचार निवारण ऐनको निर्माण गर्ने।	कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, व्यवस्थापिका संसद	अर्थ मन्त्रालय, भन्सार विभाग, सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग, अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, राजस्व अनुसन्धान विभाग, कसूरजन्य सम्पत्ति व्यवस्थापन विभाग, वित्तीय	२ वर्ष	नेपाल सरकार	सहकारी क्षेत्र र सार्वजनिक वा निजी कम्पनी वा अन्य कुनै निजी सङ्घ, संस्थामा हुने भ्रष्टाचार निवारणको लागि नयाँ कानूनको निर्माण भएको हुने।

			जानकारी एकाई, नेपाल चार्टर्ड एकाउण्टेन्ट संस्था (ICAN), FNCCI, CNI			
२.	सहकारी क्षेत्र र सार्वजनिक वा निजी कम्पनी वा अन्य कुनै निजी सङ्घ, संस्थाको भ्रष्टाचार निवारण ऐनका प्रावधानहरूसँग तादाम्यताता हुने गरी निजीक्षेत्रसँग सम्वद्ध प्रचलित कानून संशोधन गर्ने।	कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, व्यवस्थापिका संसद।	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग, राजस्व अनुसन्धान विभाग, भन्सार विभाग, कसूरजन्य सम्पत्ति व्यवस्थापन विभाग, वित्तीय	२ वर्ष	नेपाल सरकार	संस्था दर्ता ऐन, २०३४, कम्पनी ऐन, २०६३, प्राइभेट फर्म रजिष्ट्रेशन ऐन, २०१४, साझेदारी ऐन, २०२०, सहकारी ऐन, २०७४, बैंक तथा वित्तीय संस्थासम्बन्धी ऐन, २०७३, समेतका प्रचलित कानूनहरूमा निजी क्षेत्रको भ्रष्टाचार निवारणका लागि जारी हुने ऐनसँग मेल खाने गरी सुधार र परिमार्जन/ संशोधन भएको हुने।

			जानकारी एकाई			
३.	निजी क्षेत्रको आर्थिक, वित्तीय वा व्यापारिक क्रियाकलापमा घुस लिने दिने कार्यलाई दण्डनीय बनाउने।	कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, व्यवस्थापिका संसद	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग, राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र, राजस्व अनुसन्धान विभाग	२ वर्ष	नेपाल सरकार	निजी क्षेत्रको भ्रष्टाचार निवारणका लागि जारी हुने नयाँ ऐनमा घुस लिने दिने कार्यलाई दण्डनीय तुल्याउने गरी व्यवस्था भएको हुने र निजी क्षेत्रसँग सम्बन्धित हाल प्रचलित कानूनहरूमा समेत सोही अनुकूल संशोधन भएको हुने
४.	सरकारी वा सार्वजनिक सम्पत्ति हिनामिना वा सार्वजनिक सम्पत्तिमा हानि नोक्सानी पुऱ्याउने गरी निजी क्षेत्रबाट हुने भ्रष्टाचारजन्य कार्य नियन्त्रणका लागि थप प्रभावकारी व्यवस्था गर्ने।	कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, व्यवस्थापिका संसद	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग,	२ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	सहकारी क्षेत्र र सार्वजनिक वा निजी कम्पनी वा अन्य कुनै निजी सङ्घ, संस्थामा हुने भ्रष्टाचार निवारणको जारी हुने नयाँ कानूनमा सरकारी वा सार्वजनिक हानि नोक्सानी पुऱ्याउने व्यक्ति वा संस्थालाई थप सजाय हुने गरी प्रभावकारी व्यवस्था भएको हुने।

५.	सहकारी क्षेत्र र सार्वजनिक वा निजी कम्पनी वा अन्य कुनै निजी सङ्घ, संस्थाले आम्दानी र खर्चको अभिलेखमा हेरफेर गर्ने वा अभिलेखमा नजनाउने वा नभएको खर्च देखाउने वा गलत लिखत प्रयोग गर्ने वा स्रेस्तालाई मनसायपूर्वक नष्ट गर्ने जस्ता कार्यलाई दण्डनीय बनाउन कानूनी व्यवस्था गर्ने।	कानून न्याय तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालय, व्यवस्थापिका संसद	अर्थ मन्त्रालय, महालेखा परिक्षकको कार्यालय, नेपाल चार्टड एकाउन्टेन संस्था।	२ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	निजी क्षेत्रको भ्रष्टाचार निवारणका लागि जारी हुने नयाँ ऐनमा सो बमोजिमको व्यवस्था हुने र निजी क्षेत्रसँग सम्बन्धित हाल प्रचलित कानूनहरूमा समेत सोही अनुकूल संशोधन गरी दण्डनीय व्यवस्था गरेको हुने।
६.	सहकारी क्षेत्रमा हुने अनियमितता नियन्त्रणका लागि प्रचलित कानुनी तथा संस्थागत व्यवस्थालाई थप प्रभावकारी बनाउने।	भूमि व्यवस्था , सहकारी तथा गरीबी निवारण मन्त्रालय	कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	निरन्तर	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय, संसदीय समिति	मौजुदा कानुनी तथा संस्थागत व्यवस्था प्रभावकारी भएको हुने।
७.	व्यापार व्यवसायको वास्तविक हिताधिकारी धनी (Beneficial Owner) को पहिचान गर्ने प्रबन्ध गर्ने।	कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालय	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	निरन्तर	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय	निजी क्षेत्रको पारदर्शिताका लागि वास्तविक लाभग्राही (Beneficial Owner) को पहिचानको व्यवस्था भएको हुने।
८.	निजी क्षेत्रबाट हुने शेयर खरिद बिक्री लाई नियमित, पारदर्शी र व्यवस्थित तुल्याउन दश लाख रुपैयां भन्दा वढी रकमको संस्थागत वा व्यक्तिगत शेयर खरिद बिक्री को लगत अभिलेख प्रमाणीकरण गर्दा खरिदकर्ताले बिक्री कर्ताको वैंक खातामा रकम जम्मा गरेको सक्कलै	उद्योग,वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालय	३ महिनाभित्र	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	दश लाख रुपैयां भन्दा वढी रकमको संस्थागत वा व्यक्तिगत शेयर खरिद बिक्री समेतको कारोवारमा अनिवार्य रूपमा A/C Payee चेक वा वैंक स्टेटमेण्ट र भौचर समेत पेश गर्नुपर्ने गरी कम्पनी निर्देशिका संशोधन भएको हुने।

	वैंक स्टेटमेण्ट र सो को भौचर वा A/C Payee चेक समेत पेश गराई शेयर लगत अभिलेख राखिदिने गरी कम्पनी निर्देशिका, २०७२ संशोधन गर्ने।					
९.	निजी क्षेत्रबाट हुने शेयर खरिद बिक्री लाई नियमित, पारदर्शी र व्यवस्थित तुल्याउन दश लाख रुपैयाँ भन्दा वढी रकमको संस्थागत वा व्यक्तिगत शेयर खरिद बिक्री को लगत अभिलेख प्रमाणीकरण गर्दा रकम लेनदेन गरेको आधिकारिक प्रमाण पेश नगराई शेयर लगत प्रमाणीकरण गर्ने कर्मचारीलाई निजामती सेवा ऐन बमोजिम विभागीय कारबाही गर्ने र त्यस्तो शेयर लगत वदर हुने गरी कम्पनी निर्देशिका, २०७२ मा संशोधन गर्ने।	उद्योग वाणिज्य तथा आपूर्ती मन्त्रालय	कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालय	३ महिनाभित्र	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	शेयर खरिद बिक्री मा रकम लेनदेन गरेको प्रमाण नराखी शेयर लगत प्रमाणीकरण गरेमा विभागीय कारबाही हुने र शेयर लगत समेत वदर हुने गरी कम्पनी निर्देशिका २०७२ मा संशोधन भएको हुने।
१०.	निजी क्षेत्रबाट हुने दश लाख रुपैयां भन्दा वढी रकमको शेयर खरिद बिक्री मा रकम लेनदेन गरेको आधिकारिक प्रमाण पेश गराई शेयर लगतको अभिलेख प्रमाणीकरण गरे नगरेको र रकम लेनदेनको प्रमाण नराखी शेयर लगतको अभिलेख	उद्योग वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालय	निरन्तर	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	अनुगमनको संख्या कारबाहीको संख्या सहित शेयर लगत वदर भएका कम्पनीहरू र व्यक्तिहरूको संख्या समेत एकिन भएको हुने तथा सम्पत्ति शुद्धीकरणका अपराधमा क्रमशः कमी हुँदै गएको हुने।

	प्रमाणीकरण गरीदिने कर्मचारीलाई विभागीय कारबाही गरी त्यस्तो शेयर लगत वदर गर्न समेत निर्देशन दिने गरी प्रभावकारी अनुगमनको व्यवस्था गर्ने।					
११.	निजी क्षेत्रबाट हुने शेयर खरिद बिक्री लाई नियमित, पारदर्शी र व्यवस्थित तुल्याउन दश लाख रुपैयां भन्दा वढी रकमको संस्थागत वा व्यक्तिगत शेयर खरिद बिक्री को लगत अभिलेख प्रमाणीकरण गर्दा खरिदकर्ताले बिक्री कर्ताको वैंक खातामा रकम जम्मा गरेको सक्कलै वैंक स्टेटमेण्ट र सो को भौचर वा A/C Payee चेक समेत पेश नगरी गराई शेयर लगत अभिलेख गर्न गराउन नपाउने गरी कम्पनी ऐन परिमार्जन गर्ने।	उद्योग वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, व्यवस्थापिका संसद	कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय /सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	नयाँ कम्पनी विधेयकको मस्यौदा भई विचाराधीन अवस्थामा रहेकोले उक्त विधेयकमा निजी क्षेत्रको शेयर खरिद बिक्री मा रकम लेनदेनको आधिकारिक प्रमाण पेश नगरी नगराई शेयर लगतको अभिलेख प्रमाणीकरण गर्न नहुने व्यवस्था सहित कानून निर्माण भएको हुने।
१२.	कम्पनी ऐनमा व्यवस्था भए बमोजिम निजी क्षेत्रको शेयर खरिद बिक्री मा रकम लेनदेन गरेको आधिकारिक प्रमाण पेश नगरी नगराई शेयर लगत अभिलेख प्रमाणीकरण गर्ने गराउने शेयरधनी र कर्मचारीलाई भ्रष्टाचारको कसूरमा अनुसन्धान गरी कारबाही	उद्योग वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, व्यवस्थापिका संसद	कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय / अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान	२ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय, संसदीय समिति	नयाँ कम्पनी विधेयकको मस्यौदा भई विचाराधीन अवस्थामा रहेकोले उक्त विधेयक र अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग सम्बन्धी संशोधित समेत विचाराधीन रहेकोले ती विधेयक र ऐनमा निजी क्षेत्रको शेयर

	गर्ने र त्यस्तो शेयर लगत समेत वदर हुने गरी कानूनी व्यवस्था गर्ने।		आयोग/सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग			खरिद बिक्री मा रकम लेनदेनको आधिकारिक प्रमाण पेश नगरी नगराई शेयर लगतको अभिलेख प्रमाणीकरण गरे गराएमा भ्रष्टारको कसूरमा अनुसन्धान तथा कारबाही गरी शेयर लगत समेत वदर हुने व्यवस्था सहित कानून निर्माण भएको हुने।
१३.	निजी क्षेत्रबाट हुने घर जग्गा खरिद बिक्री लाई व्यवस्थित तुल्याउन दश लाख रुपैयां भन्दा वढी रकमको संस्थागत वा व्यक्तिगत घर जग्गा खरिद बिक्री गर्दा खरिदकर्ताले बिक्री कर्ताको वैंक खातामा रकम जम्मा गरेको सक्कलै वैंक स्टेटमेण्ट र सो को भौचर वा A/C Payee चेक समेत पेश नगरी घर जग्गाको लिखत पारित गर्न गराउन नहुने गरी मुलुकी देवानी कार्यविधि संहिता, २०७४ को लिखत पारित सम्बन्धी व्यवस्थामा संशोधन गर्ने।	भूमी व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय	कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय / अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग/सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	घर जग्गा खरिद बिक्री मा वैंक स्टेटमेण्ट र सो को भौचर वा A/C Payee चेक समेत पेश नगरी घर जग्गाको लिखत पारित गर्न गराउन नहुने गरी मुलुकी देवानी कार्यविधि संहिता, २०७४ को लिखत पारित सम्बन्धी व्यवस्थामा आवश्यक संशोधन भएको हुने।
१४.	मुलुकी देवानी कार्यविधि संहिता, २०७४ को लिखत पारित सम्बन्धी संशोधित व्यवस्था बमोजिम खरिदकर्ताले बिक्री कर्ताको वैंक	भूमी व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय	कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय /	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	घर जग्गा खरिद बिक्री गर्दा खरिदकर्ताले बिक्री कर्ताको वैंक खातामा रकम जम्मा गरेको सक्कलै वैंक स्टेटमेण्ट र सो को

	खातामा रकम जम्मा गरेको सक्कलै वैंक स्टेटमेण्ट र सो को भौचर वा A/C Payee चेक समेत पेश नगरी घर जग्गाको लिखत पारित गरे गराएमा विभागीय कारबाही र भ्रष्टाचारमा अनुसन्धान गर्न सक्ने गरी आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्ने।		अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग/सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग			भौचर वा A/C Payee चेक समेत पेश नगरी घर जग्गाको लिखत पारित गरे गराएमा अनुसन्धान तथा कारबाही हुने गरी मुलुकी देवानी कार्यविधि संहिता २०७४ को लिखत पारित सम्बन्धी व्यवस्थामा संशोधन र अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग ऐनमा समेत आवश्यक संशोधन भएको हुने।
१५.	निजी सङ्घ, संस्थाको भ्रष्टाचार समेत समेट्ने गरी निर्माण हुने भ्रष्टाचार निवारण ऐनका प्रावधानहरूसँग तादाम्यता हुने गरी प्रचलित कानून, निर्देशिका वा मापदण्डमा संशोधन/ पुनरावलोकन गर्ने र निजी क्षेत्रको आम्दानी र खर्चको लेखा तथा स्रेस्ता राख्ने तरिका एवं लेखापरीक्षणको मापदण्ड समेत निर्धारण गर्ने।	अर्थ मन्त्रालय महालेखा परीक्षकको कार्यालय	सम्वन्धित सबै मन्त्रालय तथा निकायहरू , नेपाल चार्टड एकाउन्टेन्ट संस्था	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय	निजी क्षेत्रमा हुने भ्रष्टाचारजन्य कसूर निवारणका लागि जारी हुने नयाँ भ्रष्टाचार निवारण ऐनका प्रावधानसँग तादाम्यताता हुने गरी दूरसञ्चार ऐन, २०५३, नागरिक उड्डयन प्राधिकरण ऐन, २०५३, बीमा ऐन, २०७९, नेपाल चार्टर्ड एकाउण्टेण्ट ऐन,२०५३, लगायतका कानूनहरूमा आवश्यक संशोधन भएको हुने र निजी क्षेत्रको आम्दानी र खर्चको लेखा र स्रेस्ता राख्ने तरिका र लेखापरीक्षणको मापदण्ड तयार भएको हुने।

१६.	निजी सङ्घ संस्थाको कामकारबाहीमा स्वार्थको द्वन्द्व हुन नदिन र व्यवसाय सम्बन्धी कामकारबाहीको उचित सम्पादन गर्न तथा सम्बद्ध निजी संस्थाको कामकारबाहीमा शुद्धता कायम गर्न आचारसंहिता, निर्देशिका वा मापदण्ड वा कार्यविधिको विकास गर्ने।	सम्वन्धित मन्त्रालय तथा केन्द्रीयस्तरका निकाय	सम्वन्धित मन्त्रालय तथा केन्द्रीयस्तरका निकाय	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	निजी क्षेत्रसँग सम्बन्धित प्रचलित कानूनहरूमा आवश्यक संशोधन गरी निजी सङ्घ संस्थाको काम कारबाहीमा स्वार्थको द्वन्द्व हुन नदिन र व्यवसाय सम्बन्धी काम कारबाहीको उचित सम्पादन गर्न तथा सम्बद्ध निजी संस्थाको काम कारबाहीमा शुद्धता कायम गर्न आचारसंहिता, मापदण्ड र कार्यविधिको व्यवस्था भएको हुने।
१७.	निजी सङ्घ संस्थामा आन्तरिक लेखापरीक्षण तथा नियन्त्रणको व्यवस्थालाई सुदृढ तुल्याई पारदर्शिताको अभिवृद्धि गर्ने।	सम्वन्धित मन्त्रालय तथा केन्द्रीयस्तरका निकाय	अर्थ मन्त्रालय, उद्योग वाणिज्य महासङ्घ	निरन्तर	नियमनकारी निकाय	निजी संस्थामा आन्तरिक लेखापरीक्षण नियन्त्रणको व्यवस्था सुदृढ भई पारदर्शिताको अभिवृद्धि भएको हुने।
१८	सार्वजनिक खरिद कार्यमा संलग्न निजी क्षेत्रका व्यवसायीको कारोवारको सम्बन्धमा प्रचलित कानून बमोजिम कारोवार गरे नगरेको सम्बन्धमा छानबिन, जाँचवुझ गर्ने।	आन्तरिक राजस्व विभाग, राजस्व अनुसन्धान विभाग, सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय.	सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय	निरन्तर	अर्थ मन्त्रालय,	सार्वजनिक खरिद सँग संलग्न हुने निजी क्षेत्रका व्यवसायीको कारोवारको सम्बन्धमा प्रचलित नियम कानून अनुसार कारोवार गरे नगरेको सम्बन्धमा छानबिन जाँचवुझ भएको हुने।
२०.	निजि क्षेत्रको लेखाको स्रेस्ता र लेखापरीक्षणका स्थापित मापदण्डहरू परिपालना भए नभएको अनुगमन गरी	अर्थ मन्त्रालय	कानून, न्याय तथा संसदीय	कार्य योजना स्वीकृत	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	संस्था दर्ता ऐन, २०३४, कम्पनी ऐन, २०६३, प्राइभेट फर्म रजिष्ट्रेशन ऐन, २०१४, साझेदारी

	नभएमा सजाय गर्ने कानूनी व्यवस्था गर्ने		मामिला मन्त्रालय नेपाल कानून आयोग	भएको मितिले २ वर्ष		ऐन, २०२०, सहकारी ऐन, २०७४, बैंक तथा वित्तीय संस्थासम्बन्धी ऐन, २०७३, बीमा ऐन, २०७९, नेपाल चार्टर्ड एकाउण्टेण्ट ऐन, २०५३, लगायतका ऐनहरूमा आवश्यक संशोधन गरी लेखाको स्रेस्ता र लेखापरीक्षणका स्थापित मापदण्डहरू परिपालना नभएमा दण्डित गर्ने व्यवस्था भएको हुने।
२१.	कानूनतः नियमनकारी निकाय नतोकिएका कम्पनी वा सङ्घ संस्थाको नियमनकारी निकाय तोक्ने व्यवस्था गर्ने।	उद्योग वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय नेपाल	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय।	नयाँ कम्पनी कानून र प्रचलित निजी सङ्घ संस्थासँग सम्बन्धित कानूनहरूमा संशोधन गरी नियमनकारी निकाय तोकिएको हुने।

२२.	खरिद, निर्माण र आपूर्ति सम्बन्धी भ्रष्टाचारको कसूरमा अनुसन्धान गर्दा कुनै हानि नोक्सानी वा अनियमितता नभई दुष्कृतिजन्य कार्य भएकोमा एकपटक सच्याउन अवसर दिने।	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	सार्वजनिक खरिद कार्यालय / खरिद निर्माण र आपूर्तिको कार्यसँग सम्बन्धित निकायहरू।	२ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय र अन्य सम्बन्धित मन्त्रालयहरू।	खरिद निर्माण र आपुर्तिसँग सम्बन्धित दुष्कृतिजन्य कार्य सच्याउन दिएको संख्या एकिन भएको हुने।
२३.	अनुचित लाभ लिए दिएको नभई लापरवाही वा हेलचक्राईको कारणबाट राज्य वा अन्य कसैलाई भएको हानि नोक्सानी वापतको क्षतिपूर्ति वुझाई तोकिएको समयभित्र दुष्कृतिबाट उत्पन्न दुष्परिणामलाई सच्याई कानून अनुरूप गुणस्तरीय कार्य सच्याउन अवसर दिने।	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	सार्वजनिक खरिद कार्यालय / खरिद निर्माण र आपूर्तिको कार्यसँग सम्बन्धित निकायहरू	२ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय र अन्य सम्बन्धित मन्त्रालयहरू।	क्षतिपूर्ति वुझाई तोकिएको समयभित्र दुष्कृतिबाट उत्पन्न दुष्परिणामलाई सच्याई सम्पन्न भएका गुणस्तरीय कार्यको संख्या एकिन भएको हुने।

रणनीति ४: भ्रष्टाचार सम्बन्धी कसूरको अनुसन्धान, अभियोजन र प्रतिरक्षा गर्ने कार्य प्रभावकारिताका लागि विशिष्टीकृत, सक्षम र दीगो जनशक्तिको निर्माण गरी भ्रष्टाचार निवारण सम्बन्धी कानूनको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरीनेछ।						
क्र.सं.	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	समयावधि	अनुगमन गर्ने निकाय	सूचक
१.	भ्रष्टाचारजन्य कसूरको अनुसन्धान, तहकिकात, अभियोजन र प्रतिरक्षामा संलग्न हुने कर्मचारीलाई विशिष्टीकृत प्रशिक्षण तालिम र अभिमुखीकरण गर्न गराउन पाठ्यक्रम निर्माण गर्ने।	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	पाठ्यक्रम निर्माण भएको हुने।
२.	भ्रष्टाचारजन्य कसूरको अनुसन्धान, तहकिकात, अभियोजन र प्रतिरक्षामा संलग्न हुने कर्मचारीलाई विशिष्टीकृत प्रशिक्षण, तालिम र अभिमुखीकरण तालिम प्रदान गर्ने।	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, नेपाल प्रहरी	कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, न्यायसेवा तालिमकेन्द्र, प्रहरी प्रधान कार्यालय।	निरन्तर	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	विशिष्टीकृत प्रशिक्षण, तालिम र अभिमुखीकरण तालिम प्राप्त जनशक्तिको संख्या यकिन हुने।
३.	भ्रष्टाचारको कसूरसँग सम्बन्धित मुद्दाको अनुसन्धान, अभियोजन तथा प्रतिरक्षा प्रणालीलाई व्यवस्थित र	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	विशिष्टीकृत अनुसन्धान एकाइ गठन भएको हुने।

	प्रभावकारी बनाउन विशिष्टीकृत अनुसन्धान एकाइ गठन गर्ने					
४.	भ्रष्टाचार सम्बन्धमा अनुसन्धान र अभियोजनकारी निकायहरूमा अनुसन्धान र विकास (R&D) एकाई गठन गर्ने	सम्वन्धित अनुसन्धान तथा अभियोजनकारी निकाय	अर्थ मन्त्रालय, नीति अनुसन्धान प्रतिष्ठान	२ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	अनुसन्धान र अभियोजनकारी निकायहरूमा अनुसन्धान र विकास (R&D) एकाइ गठन भएको हुने।
५.	भ्रष्टाचारको कसूरसँग सम्वन्धित मुद्दाको अनुसन्धान, अभियोजन तथा प्रतिरक्षा प्रणालीलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन आवश्यकता अनुसार अभियोजन निर्देशिका वा मापदण्ड वा दिग्दर्शन निर्माण गरी लागू गर्ने	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	अभियोजन सम्बन्धी निर्देशिका, मापदण्ड वा दिग्दर्शन निर्माण भएको हुने।
६.	भ्रष्टाचारको कसूरमा अनुसन्धान गर्दा कुनै हानि नोक्सानी वा अनियमितता नभई दुष्कृतिजन्य कार्य भएकोमा सच्याउन अवसर दिने गरी आवश्यक व्यवस्था गर्ने।	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	दुष्कृतिजन्य कार्य वा दुष्परिणाम सच्याउन अवसर दिने गरी अभियोजन सम्बन्धी निर्देशिका, मापदण्ड वा दिग्दर्शन निर्माण भएको हुने।
७.	अनुचित लाभ लिए दिएको नभई लापरवाही वा हेलचेक्राईको कारणबाट राज्य वा अन्य कसैलाई भएको हानि नोक्सानी वापतको क्षतिपूर्ति वुझाई तोकिएको समयभित्र दुष्कृतिबाट उत्पन्न दुष्परिणामलाई	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	१ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय	लापरवाही वा हेलचक्राईको कारण राज्य वा अरू कसैलाई भएको हानि नोक्सानीको क्षतिपूर्ति वुझाई दुष्परिणाम सच्चाउन अवसर दिने गरी अभियोजन

	सच्याई कानून अनुरूप गुणस्तरीय कार्य सच्याउन अवसर दिने गरी आवश्यक व्यवस्था गर्ने।					सम्बन्धी निर्देशिका, मापदण्ड वा दिग्दर्शन निर्माण भएको हुने।
८.	भ्रष्टाचार नियन्त्रणसँग सम्वन्धित कानून कार्यान्वयन गर्ने अधिकारप्राप्त अधिकारीबिच समन्वयको माध्यमबाट आपसी सहकार्य र सहयोगको वातावरण निर्माण गर्ने।	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	राजस्व अनुसन्धान विभाग, सम्पति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग, राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र	निरन्तर	तीनै तहका सरकार	भ्रष्टाचार नियन्त्रणसँग सम्बन्धित कानून कार्यान्वयन गर्ने अधिकार प्राप्त अधिकारीहरू बीच आपसी सहकार्य र सहयोगको वातावरण निर्माण भएको हुने।
९.	भ्रष्टाचारजन्य कसूरको उजुरीको अनुसन्धान, तहकिकात र अभियोजन तोकिएको समयावधि भित्रै सम्पन्न गरी उजुरी पछ्यौट गर्ने।	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र	राजस्व अनुसन्धान विभाग, सम्पत्ती शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग, विशेष सरकारी वकीलको कार्यालय,	निरन्तर	तीनै तहका सरकार	भ्रष्टाचारजन्य कसूरका उजुरीहरू समयमै पछ्यौट भएको हुने।

रणनीति ५: भ्रष्टाचार निवारणको लागि राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय तहमा समन्वय, सहकार्य र पारस्परिकता कायम गर्दै भ्रष्टाचार विरुद्धको अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि लगायतका कानूनी व्यवस्थाहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरीनेछ।						
क्र.सं.	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	समयावधी	अनुगमन गर्ने निकाय	सूचक
१.	सबै तहका सरकारले भ्रष्टाचार निवारणसम्बन्धी रणनीति तथा कार्ययोजना निर्माण गरी प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने।	तीनै तहका सरकार	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र	निरन्तर	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	रणनीति तथा कार्ययोजना निर्माण भई प्रभावकारी कार्यान्वयन भएको हुने।
२.	नेपाल भित्रका अभियोजनकर्ताहरूबिच एवम् अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा अभियोजनको कार्यमा संलग्न निकायबिचको समन्वय	महान्यायाधिवक्त ाको कार्यालय	परराष्ट्र मन्त्रालय, अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	निरन्तर	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	मुलुकभित्रका अभियोजनकर्ताहरू बीच एवम् अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा अभियोजनको कार्यमा संलग्न निकायहरू बीचको समन्वय र सहयोग प्रभावकारी भएको हुने।

	र सहयोगलाई प्रभावकारी बनाउने।					
३.	नागरिकहरूको आवतजावत, अपराधको प्रकृति तथा राज्यहरूका बीचमा भएका व्यापारिक वा अन्य प्रकारका आर्थिक सम्बन्धहरूको प्रवृत्ति विश्लेषण (Trend Analysis) का आधारमा सुपुर्दगी सम्बन्धी कानूनको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि विभिन्न मुलुकहरूसँग यथाशीघ्र सन्धि/सम्झौता गर्ने।	गृह मन्त्रालय, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	परराष्ट्र मन्त्रालय	निरन्तर	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	सुपुर्दगी सम्बन्धी कानूनको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि विभिन्न मुलुकहरूसँग यथाशीघ्र सन्धि/सम्झौता भएको हुने।

४.	नागरिकको आवतजावत, अपराधको प्रकृति तथा राज्यका बीचमा भएका व्यापारिक वा अन्य प्रकारका आर्थिक सम्बन्धको प्रवृत्ति विश्लेषण (Trend Analysis) का आधारमा कसूरजन्य सम्पत्ति जफत सम्बन्धी कानून र पारस्पारिक कानूनी सहायता सम्बन्धी कानूनको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि विभिन्न मुलुकहरूसँग यथाशीघ्र सन्धि/सम्झौता गर्ने।	कसूरजन्य सम्पत्ति व्यवस्थापन विभाग	गृह मन्त्रालय, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	निरन्तर	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	कसूरजन्य सम्पत्ति जफत सम्बन्धी कानून र पारस्पारिक कानूनी सहायता सम्बन्धी कानूनको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि विभिन्न मुलुकहरूसँग यथाशीघ्र सन्धि/सम्झौता भएको हुने।

५.	भ्रष्टाचारजन्य कसूरबाट भएको आयको संग्रह, स्थानान्तरण र उपयोगको सूचना आदान प्रदान गर्न तथा जुनसुकै प्रकारको आपराधिक आर्जनको स्थानान्तरणलाई नियन्त्रित गर्न, प्रतिरोध गर्न तथा त्यस्ता आर्जन फिर्ता गर्ने उपयुक्त उपाय र तरिकाको व्यवस्था गर्न अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा कार्य गर्न सकिने उपयुक्त संयत्रको विकास गर्ने	गृह मन्त्रालय	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, अर्थ मन्त्रालय, सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग(DMLI)	२ वर्ष	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	अन्तर्राष्ट्रिय तहमा संयन्त्रको विकास भएको हुने।
६.	भ्रष्टाचारजन्य कसूरबाट आर्जन गरेको, संग्रह गरेको र विदेशी मुलुकमा स्थानान्तरण गरिएको सम्पत्ति फिर्ता	गृह मन्त्रालय, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग,	निरन्तर	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	सम्पत्ति फिर्ता सम्बन्धी सन्धि सम्झौता भएको हुने।

	ल्याउन विभिन्न मुलुकहरूसँग सन्धि वा सम्झौता गर्ने		कसूरजन्य सम्पत्ति व्यवस्थापन विभाग			
७.	भ्रष्टाचार नियन्त्रणमा संलग्न निकाय, कार्यालय बीच दोहोरो सूचना आदान प्रदान, प्रभावकारी विश्लेषण र अनुसन्धानका लागि कानून निर्माण सम्वन्धी समझदारीपत्र (Memorandum of Understanding) सम्पन्न गर्ने।	सम्बन्धित मन्त्रालय/ निकाय	परराष्ट्र मन्त्रालय, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	निरन्तर	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	भ्रष्टाचार नियन्त्रणमा संलग्न निकाय/कार्यालयहरूबीच दोहोरो सूचना आदान प्रदान, प्रभावकारी विश्लेषण र अनुसन्धानका लागि समझदारीपत्र भएको हुने।
८.	कसूरजन्य सम्पत्ति व्यवस्थापन विभागको संस्थागत सक्षमता अभिवृद्धि गरी अपराधजन्य कार्यबाट आर्जित कसूरजन्य सम्पत्तिको व्यवस्थापन	गृह मन्त्रालय, कसूरजन्य सम्पत्ति व्यवस्थापन विभाग, सम्पत्ति शुद्धीकरण	अदालतहरू, सम्बद्ध निकाय	निरन्तर	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	कसूरजन्य सम्पत्ति व्यवस्थापन विभागको सक्षमता अभिवृद्धि भई कसूरजन्य सम्पत्तिको व्यवस्थापन प्रभावकारी भएको हुने।

	कार्य प्रभावकारी बनाउने।	अनुसन्धान विभाग				
९.	फैसला कार्यान्यिन निर्देशनालयको संस्थागत समक्षता अभिवृद्धि, अपराधजन्य कसूरको फैसला कार्यान्वयनको कार्यलाई छिटो, छरितो र प्रभावकारी बनाउने।	फैसला कार्यान्वयन निर्देशनालय	सर्वोच्च अदालत, अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, सम्पति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग लगायतका सम्वद्ध निकायहरू।	निरन्तर	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	फैसला कार्यान्वयन निर्देशनालयको सक्षमता अभिवृद्धि भई फैसला कार्यान्वयन छिटो छरितो र प्रभावकारी भएको हुने।
१०.	भ्रष्टाचार निवारण सम्बन्धमा संवैधानिक निकायहरूले पेश गरेका वार्षिक प्रतिवेदनको विश्लेषण गर्दै संसदले दिएका निर्देशनहरूको कार्यान्वयन गर्ने।	कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	सम्बन्धित मन्त्रालय	निरन्तर	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	संसदले दिएका निर्देशनहरूको कार्यान्वयन भएको हुने।

११.	वित्तीय जानकारी इकाई मार्फत प्राप्त भएका इन्टेलिजेन्सका सम्बन्धमा अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, न्याय परिषद् तथा नेपाली सेनाले अनिवार्य रूपमा पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने प्रबन्ध गर्ने।	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, न्याय परिषद्, नेपाली सेना	सम्बद्ध निकाय	निरन्तर	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	इन्टेलिजेन्सका सम्बन्धमा आवश्यक पृष्ठपोषण प्राप्त भएको हुने।
१२.	राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्रबाट भएका अनुगमन र निरीक्षण हुने नियमित हाजिरी पोसाक, नागरिक वडापत्रको अनुसरण लगायतका विषयमा कानूनी परिपालना गरेका व्यक्ति र निकायहरूको एकीकृत अभिलेख तयार पार्ने।	राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र	सम्बन्धित सबै मन्त्रालय तथा निकायहरू	निरन्तर	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	एकीकृत अभिलेख तयार भएको हुने।

१३.	भ्रष्टाचार निवारण सम्बन्धी कानून कार्यान्वयन गर्ने निकाय र सम्बद्ध निजी संस्था बीच सहयोग अभिवृद्धिको नीतिगत व्यवस्था गर्ने।	सम्बन्धित सबै मन्त्रालय तथा केन्द्रीय स्तरका निकाय	अर्थ मन्त्रालय नेपाल राष्ट्र बैंक उद्योग वाणिज्य महासङ्घ	निरन्तर	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	कानून कार्यान्वयन निकाय र सम्बद्ध निजी संस्थाबीच सहयोग अभिवृद्धि गर्न कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्था भएको हुने।

परिच्छेद- ५
कार्ययोजनाको सीमा र अपेक्षित उपलब्धी

प्रस्तुत रणनीतिक कार्ययोजना सबै किसिमका भ्रष्टाचारजन्य क्रियाकलापको निवारण गरी नैतिकवान, सदाचारयुक्त र सुसंस्कृत नेपाली समाजको निर्माण गर्न तथा नेपाल पक्षराष्ट्र रहेको भ्रष्टाचार विरुद्धको संयुक्त राष्टसंघीय महासन्धिको कार्यान्वयन गर्नका लागि तर्जुमा गरिएको हो। यो कार्ययोजना नेपालको संविधान लगायतका राष्ट्रिय कानून तथा अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौता कार्यान्वयनको प्रतिवद्धता पनि हो। भ्रष्टाचार विरुद्धको अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धिले समेटेका विषयवस्तुलाई कार्यान्वयनमा लैजान नयाँ कानूनको निर्माण, संशोधन, परिमार्जन, कार्यक्षेत्रको विस्तार जस्ता क्रियाकलापलाई कार्ययोजनाले समेट्ने प्रयास गरेको छ। प्रस्तुत कार्य योजनाको कार्यान्वयनबाट देहायका उपलब्धी हासिल हुने अपेक्षा गरिएको छः-

(क) राज्यका तीनै तहका सरकारको समन्वय र सहकार्यमा भ्रष्टाचार न्यूनीकरण हुन गई सदाचारयुक्त समाजको निर्माण हुने।

(ख) निजी क्षेत्रमा हुने भ्रष्टाचारको न्युनकरणमा सघाउ पुग्ने।

(ग) सार्वजनिक स्रोत, अधिकार र शक्तिको न्यायोचित प्रयोग भई दिगो विकासको लक्ष्य हासिल गर्न सघाउ पुग्ने।

(घ) अष्पष्ट कानूनी प्रावधानमा स्पष्टता ल्याई अनुसन्धान,अभियोजन तथा न्याय सम्पादन गर्ने निकायलाई सहयोग पुग्न जाने।

(ङ) भ्रष्टाचार न्यूनीकरण हुन गई नेपालको अन्तर्राष्ट्रिय सुचकांकमा प्रगति भएको हुने।

(च) नागरिकस्तरमा भ्रष्टाचार विरुद्धको संस्कृति प्रवर्धन भएको हुने।

(छ) नेपालले अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा गरेका प्रतिवद्धता पुरा हुने।